ERYCI PVTEANI

GENIALIVM SERMONVM LIBER.

Ad Excellentiſs. Principem
IGNICVM VELASCIVM,
Comitem Hari.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

HANOVIÆ
Typis Wechelianis, apud Claudium
Marnium & heredes Io. Aubrii.

M. DCII.

IVSTI LIPSI DE ERYCIO PVTEANO SVO In Italiam proficiſcente ELOGIVM.

Moribus antiquis res ſtat Romana viriſque

ABEVNTEM TE A NOBIS
ERYCI PVTEANE
ELOGIO PROSEQVOR LIBENS MERITO,
INGENIO, DOCTRINA, MODESTIA
CARVM NOBIS FVISSE:
HIS DOTIBVS INTER PRIMOS TVI ORDINIS
FVISSE.
DEVS HÆC SERVET, AVGEAT,
DET ITER FELICITER EXSEQVI,
IN QVO AFFECTVS AVRA TE COMITAMVR.
VADE, VIDE, REDI.
VOTVM CONCEPI ET POSVI
I. LIPSIVS
S. F.
LOVANII, KAL. AVGVSTIS. ∞. IↃ. XCVII.

Sed nil ſuauius eſt, benè quam munita tenere
Edita doctrinâ ſapientum templa ſerena.

Digitized by Google

SENECA

QVicquid lectione collectum eſt, ſtilus redigat in corpus. apes (vt aiunt) debemus imitari, quæ vagantur, & flores ad mel faciendum idoneos carpunt. deinde quicquid attulere diſponunt ac per fauos digerunt, & (vt Virgilius noſter ait)

——— liquentia mella
Stipant, & dulci diſtendunt nectare cellas.

AD

EXC.um PRINCIPEM IGNICVM VELASCIVM COMITEM HARI,

IO. FERNANDAEI Comeſtabilis Caſtellæ Filium.

GENIALIVM SERMONVM Librum, vtinam propitio Muſarum GENIO ſcriptum, ſeu reſcriptũ! publicè æternúmque tibi ſacrum volo, Exc.me Princeps, Patris tui veri Herois, tuâ, ſed & meâ cauſſâ. Patris quidem, cui obſtrictiſſimus ego, ob beneficia & honorem acceptum: acceptum verò ab eo, *cui etiam notũ eſſe tantummodò ſummus honor eſt.* Quis enim, & quantus ille Vir? cuius maſcula Virtus, elegans Doctrina, rara Fortitudo, ſimiliaq; tot lumina dotium irradiant pariter & illuſtrant Cantabriæ, atque adeò Hiſpaniæ vniuerſum ſolum: cuius mitis auſteritas, prompta humanitas, blanduſq;

vigor animi, ceu gēmæ quædam eminent & exornant puriſſimum tot Virtutum aurum. Fruſtrà proſequor & cumulo eius laudes, publicè & priuatim vberes. Nā publicitùs omnes ſibi deuinctos habet, priuatim ſingulos: & Reip. cauſsâ omnes referre gratiā, ſuâ priuatâ ſinguli volunt. Sed volunt magis, quàm valent; conantur magis, quàm poſſunt. volunt tamē & conantur, ob Principē qui contulit; ob meritum quod contulit. Ille Mediolanum multis magniſq; malis afflictum adueniēs, rerum omnium abundantiam, trāquillitatem, ſecuritatem ſecum adduxit; Iuſtitiā firmauit; Fidē ſtabiliuit. Ad ſummā, ille Remp. hanc conſtituens exemplo omnibus, non præfuit modò, ſed profuit. &, vt alienis relictis, ad me ipſum veniam. Vix pedem intuleram, aut poſueram in hac vrbe, ecce, auidè me accerſiuit, humaniter excepit, liberaliter detinuit, honoris mei gratiâ; Clariſſ. L I P S I, à quo veneram; & bonarum Litterarum, quas, ſicuti impēsè & ſedulò tractat, ſi quis vllus Principum Europæ, publicè promotū ire operâ meâ voluit & excultum. O ardorem tanto Principe digniſſimum bonas artes propagandi! Studium laudatiſſimū Remp. iuuandi pa-
riter

riter & ornandi! Cavssa altera in te ipſo fuit, Excellentiſſime Princeps, qui eaſdē illas paternas virtutes præclariſſimas ita effingis ac repræſentas, vt profectò admirabilior eſſet in te, quàm in Patre parta laus, niſi eam ille talem dediſſet. Tu conſiliorũ eius, factorumq́; gnarus & particeps, ſæpè director ac iudex. Itaq; quod benè publicè fit, eius tibi partē laudis tribuo: ꝙ vtiliter cōſtituitur, eius tibi partem laudis tribuo: quod mihi etiam cōtinuò exhibetur, eius tibi partē laudis tribuo. Nam fauore id quidē Patris fit, ſed deſiderio tuo: voluntate Patris, rogatu tuo: iuſſu Patris, inſtinctu tuo. Sanè, ille per te diſpoſuit, tu per illum impetraſti. & neſcio priuſne impetraueris tu, vel ille diſpoſuerit; ita mens & voluntas vtriuſq; congruit: ita mores animumq́; eius tu poſſides, vt cum vitâ ipſa omnia tibi dediſſe, nihil ipſe amiſiſſe videatur. Geminos olim audire memini ita, non ſimiles dicam, ſed penè eoſdem natos, qui pariter ſemper, neſcio quâ occultâ Naturæ vi, famerent, ſitirent, mouerentur, riderent, flerent: id de vobis, optimi Principes, ſed in magis ſeriis arduisq́; dixerim. Maximum, & rariſſimum in omni ſemper æuo fuit, virum Virtute

nobilem & factis ſimilem ſibi filium produxiſſe.

Παῦροι γάρ τοι παῖδες ὅμοιοι πατρὶ πέλονται.
Οἱ πλέονες κακίους. παῦροι δέ τε πατρὸς ἀρείους.

Deficiunt enim plerique; immò ignauiæ ſuæ tenebris ſæpe obſtruunt lumini paterno. Non diffundam me per exempla, nota noſtri & antiquorũ æui. Scilicet vt vitã ſtaturamq́; à parentibus trahimus, ſed humore vitali paulatim deficiẽte, minorem: ita iſti tales animi pulcherrimas dotes nõ deriuant in ſe omnes; immò nõ deriuant; ſuapte, non parentũ culpâ. Tu verò, Princeps, exprimis quod paternũ eſt, ſuperas quod proprium eſt, lucemq́; nouam addis luci iam lucenti. Vt ignis paulatim ſerpit, & graſſatur magis pabulo abundè iniecto; ſic ſplendor ille veſtri nominis per te, poſterosq́; tuos æternùm creſcet, quos Deus tibi dabit. Dabit inquam, ſic vota publicè priuatimq́; ſuſcipimus; vt exemplum inter mortales maneat virtutis immortale. VENIO ad tertiã cauſſam, quæ me ipſum tangit meumq́; librũ, quibus Patrono aliquo opus & Defenſore ad ſecuritatem. Nam nũc inuidia & calumnia paſſim ſuccreuerunt

runt vberrimè,& hominum malè feriatorum, carptorum, Zoilorum plus eſt ferè,

Quàm olim muſcarum eſt, cùm caletur maximè.

Traducitur quicquid ſcribitur, ridetur quicquid editur, decerpitur, atque etiam euellitur quicquid prænuncia alicuius famæ folia emiſerit. Ita accidiſſe pleriſq; ante me video (cur me ponam extra ſortem & legem communem?) & mihi accidet, niſi tu Princeps auertas à me. Sed auertes: te enim reuerẽtur omnes aut verẽtur; nec incilare quiſquam audebit probris, quod tu probas; damnare, quod tu patrocinio tuo dignas. Tu: & ille tuus Pater, ille Hercules Muſarum. quem tibi longæuum; te illi; vtrumq; Reip. voueo.

ERYCIVS PVTEANVS.

Mediolani, Poſtridie Kal. Ian. ∞. IↃ CII.

LECTORI.

LABOREM quē vides, mi Lector, veterem, an nouum appellare tibi debeam, non ſat ſcio. Re & argumento vetus eſt, nomine & ornatu nouus. vetus, quia ante triennium calentis quadam ingenii vi effuſus: nouus, quia maturiore nūc iudicii curá (niſi fallor) reformatus. RELIQVIAS meas vidiſtin'? hinc SERMONES feci, erunt tamen, vti eſſe vales, ſeu RELIQVIÆ, ſeu SERMONES. RELIQVIÆ, ſi rigidæ conſtantiæ leges Sermonibus violare videor: SERMONES, ſi eſurientem animum Reliquiis defraudaui. Sed SERMONES GENIALES: quos & Epularū caſcis delitiis, & Nuptiarum religioſis legibus, & Natalium blandis ſecretis (vt triplex imperium GENI iungerem) non perfunctoriè tinxi. Vide, iudica, & ſalue.

THO-

THOMÆ SEGETI SCOTI
AD LECTOREM SCAZON.

AGNOSCE *Lector, quiſquis iſta delibas,*
GENI *elegantis, ingenI dapes ditis,*
Orationis dulce vinulæ nectar.
Orationis dulce vinulæ nectar,
GENI *elegantis, ingenI dapes ditis*
Agnoſce Lector, quiſquis iſta delibas.

ERYCI PVTEANI

GENIALIVM SERMONVM LIBER.

IVSTI LIPSI Thaletis mei, Litteratorum optimi clariſſimique (cuius à manu & inſtitutione me profectum glorior) aureis monitis munitus, Elogiis Teſtimoniisq; donatus in Italiam abii, firmandæ Doctrinæ, hauriendæ Prudentiæ, luſtrandę Antiquitatis.

Iam nunc ardentes Autumnus fregerat vmbras,
Atq; Hiemem tepidis ſpectabat Phœbus habenis,

cùm me in viam darem. *Poſtquàm ardua montiũ, & lubrica vallium, & roſcida ceſpitum, & globoſa camporum emerſi,* Deo duce μεγάλαι πολίων μητρόπολιν Mediolanum tandem peruêni. Vbi inter pauculos notos IACOBVM CALDERONVM repperi, virum variæ reconditæq; ſcientiæ, promptæ humanitatis; à quo multa (laudem ei hanc debeo) hauſi non publici ſaporis. Ille cùm ſermonem inieciſſet de ingenio & opulentiâ ciuium, ſtructuris publicis, Primoribus vrbis, mẽtio IOH. BAPT. SACCI fuit. ad cuius ego nomen ſubſiliens, Ma-

gnum

gnum virum, inquam, & doctum nominas: & quem conuentum eo. Sed tune eum noſti? Annuit, & ſimul puerum commonuit, qui commõſtraret ædes. Itaq; abii, & eum ipſum, quem quærebam (Sol à meridie iam vertebat) in atrio indutum pallio repperi, ceu paratum prodeundi. Salutaui, ac litteras Lipſianas tradidi; quas ille, mox agnitâ manu, lætus arripuit, atque pellegit. Tum me complexus perhumaniter, Satin' Saluè Puteane, inquit. Non ex animi mei ſententiâ, inquam, ab aſpero hoc itinere meo, prolixo, periculoſo. Viuo equidem; Sed abſque bono meo Genio fuiſſet vixiſſem, & rebus dixiſſem humanis valere & plaudere, amicis verò meis dolere & plangere. Valeo etiam; ſed ea paſſus, quæ nemo olim Cynicus patientiam profeſſus. Suſcipiens ſermonẽ meum Saccus, Vti in Sole, ait, vmbram neceſſariò trahimus: ita periculum in viâ. Dolor, ægritudo, metus, ſollicitudo, cura à pedibus vbiq; ſunt, grauia illa quidem & moleſta, ſed quæ iuuẽt ac dirigant ſæpè viantem. In Circo equus citius certiusq́ue metam attingit, ſi ſtimulo adactus, & freno gubernatus; quàm ſi liber vago quodã diſcurſu & ſaltu vtatur: ita homo periculo & anguſtiis cinctus, dum timet itineris mala, eadem vitat; dum cauet, ſuperat. & hæc ipſa ex voto ſuperata poſtmodùm lætus lubensq; cogitationibus ſuis reuoluit: ludit & lætatur tranſactis curis. Ita hominum mores ſunt, ſentire incommoda moleſtiasq́ue horrent; ſenſiſſe verò delectãtur. Præteritorum enim malorum recordatio, dulcedinẽ quandam animo adfert & voluptatem. Quàm multi ſubeunt pericula, vt ſubiiſſe glorientur?

Qui poſt longa carceris cruciamenta libertatem reciperat & lucem, nō tam quòd captus haut ſiet gaudio diffunditur, quàm quòd fuerit: ſic tu Puteane debes, lætari, non quòd huc veneris, ſed quòd per iſta pericula. Et ſimul auertens ſermonem, cœpit de LIPSIO, de valetudine eius & ſtatu, demùm de Belgicæ noſtræ turbis inquirere: cui ego examuſſim omnia narro. Delectatus ille meis verbis, Quàm vellem, inquit, diei hoc reliquum tibi dare, ni negotiū eſſet: ſed noctem, ſis, ſuccidaneam ſumemus & tempus cœnę, quo ſermones hos tuos remetieris otioſè. Si libet, inquā,

Non modio neq; trimodio, verum ipſo horreo.

Atque cum iſtac ſponſione, vale dicto, receſſi. Ergò horis aliquot conſumptis, quas Philologi hominis HERCVLIS CIMILOCTI ductu vrbi luſtrandæ dedi, ſicuti vadatus eram, redeo; & cum Sacco diſſerentes reperio LVDOVICVM SEPTALIVM, & IO. BAPT. SILVATICVM (ſine ambitione dicam) Duumviros raræ elegantiæ, priſcæ doctrinæ, veræ virtutis. quibuſcum mihi (poſt ſalutem vltrò citroque acceptam) amica & varia fabulatio, donec Saccus manum nobis iniiciens, Filum hoc ſermonis in ſtellam craſtinam, inquit, vt initium eſt, trahatur & nectatur, niſi abrumpam. & ſimul nos ducens, vadimonio epulari ſiſtit. Sed ecce dum Cœnaculum intramus, video in limine titulum quadratâ litterâ ſcriptum:

ΑΜΟΥΣΟΣ ΟΥΔΕΙΣ ΕΙΣΙΤΩ.

Cùm legiſſem ſubſtiti, & referre cœpi greſſum: Sed Septalius pallio me retinens, Quò, Puteane, inquit, fugis? canem viuum times, aut depicti nomen? Ego admirans, Quem canem? quod nomē?

inquio; & circumferens oculos, video propter oſtium canem ingentem cathenâ vinctum in pariete pictum, cum inſcriptione:

CAVE, CAVE CANEM.

In mentem iam venerat moris antiqui, & cõuerſus ad Septalium: ecce quàm properè, & ex formulâ canem hunc caueo, dum minimè caueo. ſimulque intẽdens ad ſcipturam alteram digitum, Hic me titulus, aïo, arcuit ab ingreſſu. Ille vix riſum diſſimulans, Itane, reſpondit, tu ipſum te hîc neges? vide ne nimis apertè & contra teſtimonium Lipſianum. & cum dicto manu me prænſum introduxit. Dum, neſcio quid, Triũuiri mei inter ſe muſſitarent, hiante & curioſo oculo cœnaculum pererrans in tabulam æneam incidi exaratam. Acceſſi, & in hæc verba legi:

LEX GENIALIS.

B. F.

COENIPETA *quiſquis es, audi & obaudi.*
GENIVS LOCI *Sic* EDICO.

K. I. PRANSVRVS *ante* X. *ne venito,*
Poſt XI. *ne maneto:*
COENATVRVS *ante* XVI. *ne venito,*
Poſt XVII. *ne maneto.*
PRANDI *heic tempus* VNIVS *horæ,*
Et COENÆ VNIVS.
Si quis præuorterit, SCILICET, *menſa vacina:*
Si quis remanſerit, ILICET, *menſa ſublata.*

K. II. FAMLIARIVM *tamen ſi quis adſit, etiam altera hora indulgetur;*
Sed SERMONI; *non* COENÆ.
SERMO GENIALIS *eſto, non tetricus moroſus aut rixoſus.*

K.III. SATVRIO *ne acceſſeris:*
ESVRIO *ne receſſeris;*
Sed EPVLIS *liberum tibi fruendi ius eſto,*
Sine TVBVRCINATIONE:
K.IV. *At* LIBERO PATRE *cum cauitione.*
TREIS CRATERAS *haurias:*
Primam SITIS *cauſſa,*
Secundam, SIS, HILARITATIS,
Tertiam, SODES, VOLVPTATIS.
Primam MVSIS,
Secundam ſtudiorum Præſidi APOLLINI,
Tertiam SOMNO;
Sed omnes pro Optimi PRINCIPIS SALVTE LIBATO.
K.V. CERI MANI *memor,*
ANGERONÆ *Deæ memor,*
LAVTVS ESTO,
ET CVRIS *miſſis,* GENIVM CVRATO.

Dum hæc cum admiratione legerem, Septalius quoque acceſſerat; quem ego leuiter cõpellans, Quid ais? inquio, humaniſſime Septali. Iáne Saccus noſter conſenuit, qui Cynicã nobis hîc componit cœnam? Ecce ad modum omnia certũ redacta & menſurá, nec licebit niſi præfinitò quicquam aggredi. Ille ad aurem meam cum riſu inclinatus, Familiares ſumus, inquit, Exleges erimus. Immò, inquam ego, ſicuti cuidam Auguſtus fuit, qui (verba Macrobii ſunt lib. II. cap. 4.) *poſt epulum inops, ac ſine vllo apparatu diſcedens, valedicenti hoc tantùm inſuſurrauit: Non putabam me tibi tam familiarem.* Septalius velut corrigẽs, Mitte, inquit, ſermonem iſtum; nacti Dominum ſumus comem, lepidum, GENIALEM, Si vnquá na-

cti: qui Senis Plautini ſententiam non fruſtrà vſurpet:

—in mala vxore atq; inimico ſi quid ſumas ſumptus eſt,
In bono hoſpite atq; amico quæſtus eſt quod ſumitur.

Non fefellimus Saccū. qui cum Siluatico ſe nobis iungens, & velut increpās, Quid carpitis, inquit, aut ridetis? Sumptuariam hanc meam legem? Quamobrem? Quia de Conuiuio? Domeſticæ olim, publicæq; fuere. Sic Agellius Lib. II. cap. XXIII. *Parſimonia apud veteres Romanos, & victus atq; cœnarum tenuitas, non domeſtica ſolum obſeruatione ac diſciplina; ſed publica quoq; animaduerſione, Legumq; complurium ſanctionibus cuſtodita eſt.* Quas ordine & diſtinctè (ac poſt eum Longæuus ille Saturnaliorum ſcriptor) enumerat. Inter reliquas Æmiliam quoque Legem, *qua lege* (inquit) *non ſumptus cœnarū, ſed ciborum genus & modus præfinitus eſt.* Reſpondi ego: Sed enim ſine cōſenſu noſtro hæc tua lex lata, quorum in arbitrio eſt, eam probare, vel antiquare: immò quibus poteſtas etiam perrogandi. Nam antiquis hoc ſolenne, vt talis ſortirentur, quis Dominus conuiuij eſſet, Magiſter, Rex, ſiue Modimperator; ac leges decumbentibus ſcriberet. Saccus ſeueriori vultu, Ego antiquum hunc morem antiquo. Ius mihi ſit in meâ domo. Qui ludos olim dabant, eis præſidebant: ſic ego, qui hanc cœnam. Et quid opus inuoluere, aut excuſare? Vti in Rep. Romanâ Cæſar: ſic in cœnaculo hoc meo perpetuam dictaturā ſumpſi, vt ſolus & ex arbitrio imperitem, qui facio ſumptum. Septalius nos reſpexit, & fruſtrà refragamur, inquit, ad Principem

hunc omnis poteſtas iuit condendarũ L L. Quas quia iuſtas iuſtè tulit, noſtrũ eſt, nolle repugnare. Immò, inquam, quia præter vſum vulgi, verborum tenebris inuolutas tulit, explicet, vt iure pareamus. Dum annueret Saccus, lychnuchi inferuntur, Grçcumq; illud perſonuit φῶς ἀγαθόν. ac in ipſo puncto horologij domeſtici ponderibus decimam ſextam trahentibus, intrans Saccipor, Accenſi vice horam clamitauit. Tum Saccus: Νῦν δ' ὥρη δόρποιο, NE PERDAMVS NOCTEM. De legibus dein videbo.

Dant manibus famuli Lymphas,

Numẽ inuocamus, & adſidemus. Sed Saccus Salutem mihi denuò precatus, ita infit: Cœnâ aduentitiâ excipiendus hîc mihi Puteane, tui, & Clariſſimi LIPSI cauſsâ, nec aliud in laudem tuã dico. excipiendus, inquam; non illâ Pontificiali, aut Saliari, aut Adiiciali, nec cuius ordinem (veteri illo & ridiculo more, quo Dominus ex ſcheda ordine fercula mittẽda recitabat) opus ſit explicare: ſed nec Cynicâ, aſpera, aut terreſtri; verùm ſobriâ & honeſtâ, in qua hilaritas adſit, mollities abſit. Μὴ πολυτελῶς, ἀλλὰ καθαρείως. Bone Deus! quis luxus, addo, quis faſtus paſſim in conuiuijs hominum etiam tenuioris rei & fortunæ? Plerique haut aliter, quàm ad paſtum nati, & ad Cereris vſumque vitis hauſerint vitam, ita toti in ferculis, in poculis: ita fœdiſſimis, quas profunda ingluuies, & pruriens libido oggerunt, voluptatibus ſe miſeri mancipant: ita quiſque

——— mẽſas exſtruit,
Tantas ſtruices concinnat patinarias,
Standum eſt in lecto, ſiquid de ſummo petas.

Cum

Cum Appuleio loquar. *Eſtur, potatur, pulmentis aceruatim, poculis agminatim, panibus aggeratim ingeſtis*, nō in vſum, ſed abuſum. Quàm multa videas ambitioſè quæſita? prodigè profuſa? opiparè parata? vt reuera dubites voluptatis, an ambitionis cauſsâ conuiuia inſtituantur.

—— *Quis fecit iſtas*
Luxuriæ ſordes? quanta eſt gula, quæ ſibi totos
Ponit apros, animal propter conuiuia natum!
Pœna tamen præſens, cum tu deponis amictus
Turgidus, & crudum pauonem in balnea portas.
Hinc ſubitæ mortes, atq; inteſtata ſenectus.

Vbi Varro, qui Satyrā περὶ ἐδεσμάτων ſcripſit? Ecce menſas nobis occupant (Agellij verba ſunt) *Pauus è Samo, Phrygia Attagena, Grues Melicæ, Hœdus ex Ambrachia, Pelamis Chalcedonia, Muræna Tarteſia, Aſelli Peſſinuntii, Oſtrea Tarentina, Pectunculus Chius, Elops Rhodius, Scari Cilices, Nuces Thaſiæ, Palma Ægyptia, Glās Iberica.* Homo, quò te agis? aut viam nō vides, quà ad virtutem itur; aut virtutem refugis calcare. Priſcos illos Romanos mihi vide & imitare, quàm continentes, quam ſobrij, quàm ſancti? Valerius Maximus id diſertè ſcribit, Lib. II. cap. v. *Fuit etiam illa ſimplicitas antiquorum in cibo capiendo humanitatis ſimul & continentiæ certiſſima index. Nam maximis viris prādere & cœnare in propatulo, verecundiæ non erat; nec ſanè vllas epulas habebant, quas populi oculis ſubiicere erubeſcerent. Erant adeò continentiæ attenti, vt frequentior apud eos pultis vſus, quam panis eſſet.* Iuuenalis huc quoque reſpexit:

—— *quis fercula ſeptem*
Secretò cœnauit auus?

Sed egregij Euripidis verſus, quibus apud Agellium Chryſippus Philoſophus illas vndique vorsùm indagines cupediarum deteſtatur:

Ἐπεὶ τι δεῖ βροτοῖσι πλὴν δυεῖν μόνον,
Δημήτερος ἀκτῆς, πώματος θ' ὑδροχόου;
Ἅτινα πάρεστι καὶ πέφυχ' ἡμᾶς τρέφειν,
Ὧν οὐκ ἀπαρκεῖ πλησμονὴ, τρυφῇ δέ τοι
Ἄλλων ἐδεστῶν μηχανὰς θηρώμεθα.

Immò poſteriori æuo, luxuria iam pullulãte, imperatum (quo ad priſtinam Temperantiam rediretur) patentibus ianuis cœnæ prandiaq; fierent. Macrobius Lib. III. cap. IX. *Et imperari cœpit, vt patentibus ianuis pranſitaretur & cœnitaretur: ſic oculis ciuium teſtibus factis luxuriæ modus fieret.* Iſidorus Lib. XX. cap. II. Orig. *Cœna vocatur à communione veſcentium. κοινὸν quippe Græci commune dicunt. vnde & communicantes, quod communiter, id eſt, pariter conueniant. Apud veteres enim ſolitum erat, in propatulo veſci, & communiter epulari, ne ſingularitas luxuriam gigneret.* De Ægyptijs ſimile refert Põponius Mela, neſcio an in eundem finem: *Cibos palam & extra ſua tecta capiunt: obſcœna intimis ædium reddunt.* Hodie in lætitia publica ſic quandoq; ſolet, vt qui eiuſdem curiæ, epulum inſtruant, congeſtis cibis ſub Dio ſimul commeent & comedant. Finem Saccus fecerat, & Guſtatione initiamur. Mihi Lex cœnę inhærebat. itaque conuerſus ad Latorem, Ex leges nos habes, inquam, an explicabis leges? Ille in memoriam rediens, Immò potius, inquit, explicabo. Sed ne à cibis vos interim arceam, vaciuas tantùm ædes aurium volo. Deinde tabellam ſumpſit, atq; ita exorſus eſt.

B. F.] Id eſt, bonum factum. Formula apud antiquos in libellis reſcriptis, legibus, edictis: quam Græcè expreſſam in Inſcriptionibus ſæpius videas: ΑΓΑΘΗΙ. ΤΥΧΗΙ; ſiue ΑΓΑΘΗ. ΤΥΧΗ. Latinè in Prologo Pœnuli Plautinæ:

Bonum factu'ſt, edicta vt ſeruetis mea.

Ibidem:

Hæc imperata quæ ſunt pro imperio hiſtrico,
Bonum hercule factum pro ſe quiſque vt meminerit.

In Suetonij Iulio: *Peregrinis in Senatum allectis libellus propoſitus eſt: Bonum factum, nequis Senatori nouo curiam monſtrare velit.* In eiuſdem Vitellio: *Exacerbatus quod poſt edictum ſuum, quo iubebat intra Kal. Octobres vrbe Italiaq; Mathematici excederēt, ſtatim libellus propoſitus eſt, Et Chaldæos dicere bonum factum, ne Vitellius Germanicus intra eundem Kalendarum diem vſpiam eſſet.* Ita enim in hiſce omnibus locis legendum, etſi alibi, *bene factum.* Tertulliani Lib. de Pudicitia auctoritatem non poſſum quin adijciam: *O edictum, cui adſcribi debeat, Bonum factum!*

COENIPETA QVISQVIS ES.] Compoſitum apud Nonium à cœna & petendo. ſic apud Ciceronem *agripetas* non vno in loco lego: apud Plautum & Appuleiū, *lucripetas*, alibi *heredipetas*.

GENIVS LOCI SIC EDICO] In antiquis Inſcriptionibus ſæpe, GENIO LOCI. Sic, GENIO SCHOLÆ: GENIO HORREOR. GENIO EXERCITVS: GENIO CENT. GENIO COLONIÆ: GENIO MVNICIPI: GENIO CONVENT. GENIO PAG. GENIO LAVACRORVM: &c. Cuſtodes enim, ſiue tutelares

quidam Dij veteribus culti Prouinciarum, Vrbium, Ædium, Locorum, quos Fatales Genios, ſiue etiam Lares nominabant. Propriè verò Genius vitæ, ſiue, vt cum Plauto dicam, naturæ humanæ, item cõnubij Deus: frequẽter delitiarum & voluptatis: atque etiam fortunæ. Breuiter videamus; ſed ὕστερον πρότερον Ὁμηρικῶς. Fortunę quidem, niſi Gloſſarium fallit: *Genius* τύχη ἑκάστου ἀνθρώπου. Item, *Genium* τύχη. Delitiarum & voluptatis, vt formulæ indices ſunt: *curare Genium, indulgere Genio*; quibus opponitur *defrudare Genium*. item, *homines, horæ, dies*, SERMONES GENIALES. Vitæ denique, ſivę naturæ humanæ; atque connubii, vt accuratè Cenſorinus perſcripſit. Pauca recitabo: *Genius eſt Deus, cuius in tutelâ, ut quiſq; natus ęſt, vivit. hic, ſive quòd vt genamur curat, ſive quod vnà genitur, ſive etiam quòd nos genitos ſuſcipit ac tuetur, certè à genendo Genius appellatur. Eumdem eſſe Genium & Larem multi veteres memoriæ prodiderunt.* Paullo pòſt: *Hunc in nos maximam, quinimmò omnem habere poteſtatem creditũ eſt. Nonnulli binos Genios in iis dumtaxat domibus, quæ eſſent maritæ colendos putauerunt.* quæ vltima verba coniugii tutelam ſignificant. de quâ etiam A. Furius apud Feſti compilatorem intelligẽdus: *Genius eſt Deorum filius, & parens hominum.* item Laberius Imagine apud Nonium:

Genius generis noſtri parenş,

Quid multis? torus Genialis, Lectus Genialis, & epulæ Geniales pro nuptialibus apud optimos ſcriptores dicuntur.

PRANSVRVS ANTE X.] Tempus Prandii & Cœnæ definio: & CONVIVIUM facio tempeſtivũ.

Οὐ μὲν γάρ τι χέρειον ἐν ὥρῃ δεῖπνον ἑλέσθαι.

quod vt manifeſtum & clarum faciam, de Horis paucula interiũgo. Septalio & Silvatico idipſum non recuſantibus; me verò etiam ambiente, Horas inquit, ab Horo, qui Sol Ægyptiis eſt, dictas ductaſque Macrobius vult, Lib. 1. Satur. cap. xx. *Apud eoſdem* (Ægyptios) *Apollo, qui eſt Sol, Horus vocatur, ex quo & horæ vigintiquatuor, quibus dies noxq; conficitur, nomen acceperunt.* Atque ſicuti iſtæ Diei: ita aliæ Anni Horæ vocantur, de quibus idem Macrobius & ibidem: *Et quatuor tempora, quibus annuus orbis impletur, horæ vocantur.* Horatius:

Qui mare, & terras, variiſq; mundum
Temperat horis.

Cenſorinus quoque: *Sunt qui tradant, hunc trimeſtrem Horum inſtituiſſe; eoq; Ver, Æſtatem, Autumnum, Hiemem* Ὥρυς, *& annum dici, & Græcos annales* Ὥρυς, *eorum ſcriptores* Ὡρογράφυς. Sic itaq; quatuor illas partes anni Horas Latinè nuncupabimus. Horas diei (de Ciuili ago) ſicuti & ipſum diem variè Antiqui inchoabant. Eſt autem Dies Ciuilis, reuolutio Æquinoctialis, additâ illâ parte, quam Sol interim ſuo motu Orientem verſus tranſit. Cùm verò Æquinoctialem Meridianus & Horizon in quatuor æquales partes diuidant; in illam ſcilicet, quæ inter Ortum & Meridiẽ eſt; quæ inter Meridiem & Occaſum; quæ inter Occaſum & Mediam noctem; demùm quę inter iſtã & Ortum: factum eſt vt à quatuor illis partibus Diẽ, & Horas Diei promiſcuè olim numerarent. Babylonii ſiquidem à Solis ortu in alterum ortũ. Vmbri à Meridie in Meridiẽ. Athenienſes (quod

Italia vniuerſa hodie retinet) ab occaſu Solis in occaſum. Romani à media nocte in mediam noctem. Ita Cenſorinus tradit, Plinius, Agellius, ex Varrone, & ex illo Macrobius ijſdem pænè verbis. Sed Agellij, vt maculas quaſdam eluam, breuiter recenſebo. lib.III. c. II. ait, *Athenienſes autem aliter obſeruare, idem Varro in eodem libro ſcripſit: eoſq; à Sole occaſo ad Solem iterum occidentem, omne id medium tempus vnum diem eſſe dicere. Babylonios porrò aliter. A Sole enim exorto ad exortum eiuſdem incipientem, totum id ſpatium vnius diei nomine appellare. Multos vero in terra Vmbria vnum & eundem diem eſſe dicere à meridie ad inſequentem meridiem; quod quidem, inquit, minus abſurdum eſt.* Legendum ex Macrobio: *Quod quidem, inquit, nimis abſurdum eſt.* Et rationem cur abſurdum ſit adducit: Proſequitur deinde, *Populum autem Romanum, ita vti Varro dixit, dies ſingulos annumerare a media nocte vſque ad mediam proximam, multis argumentis oſtenditur.* Inter reliqua: *Nam Magiſtratus quando vna die eis auſpicandum eſt, & id ſuper quo auſpicauerũt agendum, poſt mediam noctem auſpicantur, & poſt exortum Solem agunt, auſpicati eſſe & egiſſe eodem die dicuntur.* Manca & mutila hæc lectio, quam reſtituo legendo: *& id ſuper q. a. a. cum poſt mediam noctem,* inſerendo particulam *cum.* Præterea quod hic: *& poſt exortum Solem agunt*, id in pleriſque veteribus libris legitur: *& poſt meridiem Sole magno.* Ex quibus Amor & Delitium generis humani LIPSIVS emendat: *& poſt meridiem Solem agunt.* Ego vti vulgatam lectionem iſtam falſam; ita hanc acutiſſimam ſanè cenſeo: vtramque

que tamen (liceat dicere) præter Agellij mentē. Quid igitur? Ego à te Doctiſſime Criticorū diſſentiam? à iudicio tuo recedam? Abſit. quin Agellium ipſum potiùs perperàm ſcripſiſſe iudicē, quàm te perperàm emendaſſe. Ipſiſſimam tu auctoris ſententiam acutiſſimè reſtituiſti, eandem ego ad limam & lineam certā redigam, cum torno & cothurno comparabo. Siue itaque *poſt exortum Solem*, ſiuè *poſt meridiem Solem* Agellius ſcripſerit, nequaquam Diem Romanos à media noctc in mediam noctem numeraſſe (quod conatur) indicat aut probat. Date paulliſper aures animumque in ditionem meam, à me ſtabitis & ſentietis. Agellius ex ſpatio, quod inter auſpicandi, agendique tempus arbitrariò conſtituit, probat Romanos à media noctc in mediā, diem numeraſſe. ex eo videlicet, quod idipſum ſpatium vno eodemq; die contineretur. Tempus itaq; auſpicandi, exempli cauſa, poſt mediam noctē eſſe vult; agendi, inquiritur, vbinam locandum ſit. Si, *poſt exortum* legam, licebit eadem ratione inferre Romanos, vel cum Vmbris à meridie in meridiem, vel cum Atheinenſibus ab occaſu in occaſum diem numeraſſe, qui vtriq; eodem die tempus de media noctc vltra diluculum protenſum concludebant: Si verò: *poſt meridiem Solem*, committitur idem propemodùm error. Athenienſes enim etiam Tempus de media nocte, vltra meridiem ductum vno die numerabant, ſicuti ex definitionibus traditis clariſſimè patet. Itaque vt Agellij tenebroſis Noctibus lumen aliquod adferam hoc noctis, audacter emendem & reſcribam: *cùm poſt mediam noctem auſpicantur & poſt occa-*

ſum Solem agunt, auſpicati eſſe, & egiſſe ex eodem die dicũtur. Nam hac ratione ſpatium inter tempus de media nocte,& primam facem ſequentis, concludi vno die nequit, niſi is à media nocte in alteram mediã numeretur. Emendationem noſtram ipſe Auctor paullò poſt confirmat, cùm dicit: *Praterea Tribuni plebis, quos nullum diem abeſſe Roma licet* (Leg. cum Macrobio *quos nullum integrum diem*) *cùm poſt mediam noctem proficiſcuntur, & poſt primam facem ante mediam noctem ſequentem reuertuntur, non dicuntur abfuiſſe vnum diem.* Spatium ecce ſumit à media nocte vltra Solem occaſum protenſum. Sed vt ad caput meę legis redeam, Scitote me horas iſtas: X. XI. XVI. XVII. numeraſſe ad ritum hunc Romanũ. Tempus verò hoc prandij cœnæq; in quibuſdam Europæ partibus ita obſeruatur, vitandi Ientaculi & Merendæ. Veteres ne Prandio quidem (aut leuiter admodùm) diem diuidebant aut findebant, ſed totum propè negotijs publicis tribuebant, ſoliti horâ Nona largius cœnare: etſi interdum ſub Occaſum Solis, cùm largiùs ſe inuitarent. Papinius:

Iam moriente die rapuit me cœna benigni
Vindicis.

Rectè *moriente:* vt decima illa Muſa Plautus per mortem diei ac ſepulchrum cœnandi tempus intellexit in Menæchmis:

— ME. *Hoc mihi abs te caueo cautiùs.*
Clam vxorem vbi ſepulchrũ habeamus, & hunc comburamus diem.
PE. *Agè ſanè igitur, quando æquum oras, quàm mox incendo rogum?*

Dies quidem jam ad umbilicum eſt dimidiatus mortuus.

Lepidè mehercules! quaſi cœna buſtum ſit ſepulcrumque diei mortui, curare Genium cum Menæchmo Paraſitus geſtit. Sed de hora Nona ex Martiali conſtat:

Imperat exſtructos frangere Nona thoros.

Ex Cicerone item ad Pætum: *Accubueram hora Nona cùm ad te harum exemplum in codicillis exaraui.* In alijs libris: *cùm id litterarum exemplum in codicillis exaraui.* Hanc horam reſpexiſſe quoque cenſendus Paraſitus ille Plautinus apud Noctiũ Atticarum Scriptorem, lib. III. cap. III.

Vt illum dij perdant. primus qui horas repperit,
Quiq; adeo primis ſtatuit hic ſolarium,
Qui mihi comminuit miſero articulatim diem.
Nam me puero Vterus hic erat ſolarium,
Multo omnium iſtorum optumum & veriſſimum,
Vbi iſte monebat eſſe, niſi cum nihil erat.
Nunc etiam quod eſt non eſtur, niſi Soli lubet.
Atq; adeò iam oppletum'ſt, oppidum ſolarijs,
Maior pars populi aridi reptant fame:

Memini Suidam Annonam, quod diſtribueretur ipſis olim Nonis, à Nonis deriuare: quid ſi nos ab hora iſta Nona, tanquàm ad Nonam, id eſt cœnam, paratam? Vide num Iſidorus mihi ſeruiat? lib. XX. Orig. c. II. *Annona, tractum eſt a tempore, quo Romani veteres ad cibos aduocabantur.* Certè vos Belgæ (mihi arridens) qui *Noen*, & *Noenmael*, Tempus prandii & prandium vocatis, hinc vocatis. Ego acclamãs, Hem, inquio, verè tu hoc, & acutè. Sed tamen ſiſtendus mihi Sacce. priuſquàm progrederis. Ais, hora Nona ſolitos Ro-

manos cœnare: eoſdem à media nocte ad mediã noctem numerare horas. Quid igitur? ante meridiem cœnabant? Expecto quàm mox dicas, eos interdiu cubaſſe, noctu vigilaſſe. Saccus ſuſcipiens: Et tu mihi inſtruendus Puteane, licet properem. Repeto Romanos à media nocte ad mediam numeraſſe horas, hora Nona cœnaſſe; & tamen de meridie cœnaſſe.

— *Iſti quidem hercle orationi Oedipo*, inquam,
Opus coniectore eſt, qui Sphyngi interpres fuit,

At ego, reſpondit Saccus tam clarum tibi faciam, quàm Sol meridies eſt quando lucet. Romani diem in Naturalem, & Ciuilem diuidebant. *Naturalis dies* (verba Cenſorini ſunt) *eſt tempus ab exoriente Sole ad Solis occaſum. Cuius contrarium eſt tempus, Nox, ab occaſu Solis ad ortum. Ciuilis autem dies vocatur tempus quod fit vno cœli circuitu, quo verus dies & nox continetur. vt cum dicimus, aliquem dies triginta tantum vixiſſe: relinquitur enim etiam noctes intelligere.* Diem Ciuilem in Sacris, Auſpicijsque vſurpabant: Naturalem in reliquis actionibus negotijsq; domeſticis ac forenſibus: Ciuilem Sacerdotes, Naturalem vulgus. Plinius à me ſtat & fidem facit, libro II. Natur. Hiſt. cap. LXVII. *Ipſum diem alij aliter obſeruauere.* Et poſt pauca: *Vulgus omne a luce ad tenebras. Sacerdotes Romani, & qui diem definiuere Ciuilem, item Ægyptij, & Hipparchus a media nocte in mediam.* Dies Ciuilis, vti dixi; in XXIIII. horas diuidebatur. Naturalis in XII. Cenſorino adfirmante: *In horas XII. diuiſum eſſe diem, noctemq; in totidem, vulgò notum eſt.* Iſtas Diei Naturalis horas Martialis ex parte enumerat:

Prima ſalutantes, atque Altera continet hora.
Exercet raucos Tertia Cauſidicos.
In Quinctum varios extendit Roma labores.
Sexta quies laſſis: Septima finis erit.
Sufficit in Nonam nitidis Octaua palæſtris.
Imperat exſtructos frangere Nona thoros.
Hora libellorum Decima eſt Euphème meorum,
Temperat ambroſias cum tua cœna dapes.

Diem ergò Naturalem Salutationibus Romani inchoabant: Comeſſationibus, ſi quod reliquum poſt Nonam erat horarum cum Nona computemus, ferè claudebant. Salutationes illæ hominũ, atq; etiam Deorum erant. Seneca Epiſt. x c v. *Vetemus ſalutationibus matutinis fungi, & foribus adſidere templorum. Humana ambitio iſtis officiis capitur: Deum colit, qui nouit.* Sed Deos ad ſingulas etiam horas ſalutabant, eaſdemq; acclamabant. Tertullianus: *Vnde & qui in solis comendis, & in hac re ornandis, & ad ſingulas horas ſalutandis adulentur, Curationem facere dicuntur.* De Prima Appuleius lib. xi de Aſino. *Rebus iam ritè conſummatis, inchoatæ lucis ſalutationibus, religioſi Primam nunciantes horã perſtrepunt.* De Octauà Martialis:

Nunciat Octauam Pariæ ſua turba iuuencæ.

De reliquis non obſeruaui, nominatim quidem. Cœnabant itaque hora Nona, ſed diei, ne erres, Naturalis: id eſt, tempore Pomeridiano. Illa hora, quæ ab Aſtrologis die Lunæ, Saturno tribuitur; Martis, Soli; Mercurii, Lunæ; Iouis, Marti; Veneris, Mercurio; Saturni, Ioui; Solis, Mercurio. vti ex horis Planetarum conſtat. Video quid reprehendatis. receſſiſſe me à ritu & inſtituto Romano: neglecto die Naturali, horas diei Ciui-

lis Edicto inſeruiſſe. De induſtria feci. Nam cùm dici Naturalis horæ ob inæqualitatem dierum, quam obliqua Signiferi poſitio efficit, diuerſis anni temporibus augeātur vel minuantur (Plautus alluſit, Pſeudolo:

SI. *Credo equidem poteſſe te ſcelus Maßici montis vberrimos quattuor*
Fructus ebibere in horâ vnâ. PS. *Hiberna addito;*)

& Lege horæ certæ ſtatæq; exprimendæ eſſent, illas diei Ciuilis vſurpaui. Deterſerat mihi hoc lumine omnem erroris, aut ignorantiæ nebulam Saccus. nec diutius ille moratus, ad reliqua Legis capita perrexit.

PRANDI HEIC TEMPVS VNIVS HORÆ, ET COENÆ VNIVS] Multæ, variæque de cœnis & ſumptibus apud Romanos leges latæ, ſed nulla, quod ſciam, quæ cœnandi ſpatium definiret. Lex *Orchia* Conuiuas intra certum numerũ coërcebat. *Fannia* Sumptibus modum fecit: ita vt Romanis plebeiſque ludis, item Saturnalibus, in ſingulos dies centenos æris: id eſt noſtræ monetæ (vt iam quidem pretium eſt) decem Iulios Italicos, ſeu totidem Belgicos Regales inſumere liceret; decem verò aliis, in ſingulis menſibus, diebus, tricenos: id eſt, tres Iulios, ſeu Regales. Cæteris denique omnibus diebus denos æris: id eſt, Regalem vnum. *Didia* lex non Romanos tantùm, ſed cæteros Italiæ quoque populos, nec eos tantùm, qui maiori ſumptu prandia cænaſq; feciſſent, verùm etiam qui vocati eſſent, atque omninò interfuiſſent Legis Fanniæ pœnis voluit teneri. *Licinia*, ſicuti Fannia, certis diebus cente-

hos æris indulſit; Nuptiis verò ducenos: I. viginti Regales, cæteriſque diebus tricenos: I. ſicuti dixi, tres Regales. Lex *Cornelia*, Kalendis, Idibus, Nonis; diebus item ludorum, & feriis quibuſdam ſolennibus H-S. tricenos conceſſit. eſſet Seſtertios tricenos: I. ſeptuagenos æris. noſtræ monetæ ſeptem Iulios, ſeu Regales. Nam Seſtertius, pars eſt Regalis quarta. Diebus reliquis omnibus H-S. ternos tantùm: I. ſeptem Solidos noſtros cũ ſemiſſe, ſeu quatuor Stuferos Belgicos minus Quadrante. *Æmilia* lex Ciborum genus & modum præfiniuit. *Antia*, Magiſtratum ad certas tantùm perſonas itare permiſit. Denique Lex *Iulia* lata eſt, *qua* (Agellij verba Lib. I I. capite XXIV. vſurpabo vt emendẽ) *profeſtis quidẽ diebus ducenti* (ſunt L. Iulij) *finiuntur, Kalendis, Idibus, Nonis, & alijs quibuſdã Feſtiuis trecenti* (LXXV. Iulij) *nuptijs autem & repotijs* H-S *millies eſſe. Etiam dicit Capito Atteius edictum, diuine Auguſti, an Tiberij Cæſaris non ſatis commemini, quo Edicto per dierum varias ſolennitates, a* CCC. H-S *aduſque duo millia ſumptus cœnarum propagatus eſt* (I. à LXXV. Iuliis ad I Ↄ.) *vt his ſaltem finibus luxuriæ efferueſcentis æſtus coërceretur*. Mendum in verbis illis etiamnum hæret: *nuptiis autem & repotiis* H-S *millies eſſe.* Millies enim non ſeſtertios, ſed ſeſtertia denotat, quorum ſignificatio nimis larga & grandis, quàm vt ad Temperantiæ illos fines circumſcribendos. Audacter itaque me auctore reſcribe, H-S *mille*. ſunt CCL. Iulij noſtri: vt indulgentię quoſdam velut gradus videas ad maiorem & maiorem luxum. Deinde Sententiam interpunge & diſtingue in hunc modum: *nuptiis*

autem & repotiis H-S *mille. Eſſe etiam dicit Capito Atteius edictum &c.* Atque hæ quidem olim de cœnis latæ ad populū leges. de quibus cum Tertulliano meritò querar, Apolog. cap. VI. *Quonam illæ leges abierunt ſumptum & ambitionem comprimentes? quæ centum æra non amplius in cœnam ſubſcribi iubebant, nec amplius quam vnam inferri gallinam, & eam non ſaginatam: quæ patricium, quod decem pondo argenti habuiſſet, pro magno titulo ambitionis Senatu ſummouebāt.* Intermiſſis pauculis: *Video enim & cētenarias cœnas a cētenis iam ſeſtertiis dicendas: & in lances, parum eſt. ſi Senatorum, & non libertinorum vel adhuc flagra rumpentium argentaria metalla producta.* Fuerunt & viguerunt tamē olim illę leges. nec apud Romanos tantùm; ſed Lacedæmonios quoque. Ælianus Variæ hiſtoriæ lib. III. cap. XXXIV. Ὅτι Λάκωσι, καὶ Ῥωμαίοις νόμος ἦν, μὴ ἐξεῖναί τινι ὀψωνεῖν, μήτε ἃ βούλεται, μήτε ὅσα βούλεται. προσέταττον γὰρ διά τε τῶν ἄλλων σοφρονεῖν τοὺς πολίτας, καὶ διὰ τῆς τραπέζης οὐχ ἥκιστα. Fuerunt inquam: ſed nulla, quæ ſpatium cœnandi definiret. An quia hîc non peccabatur? Hoc ipſum igitur feci: nec ſolummodò quî, & quanti; ſed etiam quamdiu apud me pranſitaretur, & cœnitaretur, pręſcripſi: VNICAM ſcilicet horam. Grunniant gulones, gumiæ noſtri, quique ætatem inter fercula conterunt; non audio: magis Principes multos viros, qui cœnas ſuas vltra horam vix vnquam protrahunt. Diſcat hoc vulgus, & in exemplum trahat egregiū & regium hunc morem. Nam profectò luxui ac intemperātiæ eſt, quicquid vltrà eſt. Circumfer paullulùm mentis oculos & corruptiſſimos paſſim mores mirare atq; indignare. Si bene

tationes excuſſeris, horas ſubduxeris, viuendo vix per Sextantem vitæ viuitur. Quò migraſtis ſancti & priſci mores? Pergo ad Legis reliqua.

ILICET.] 1. Ire licet, quemadmodum *ſcilicet*, ſcire licet. Plautus:

Ilicet paraſiticæ arti in maximam malam crucem.

Formula hæc ſolennis olim Conſilij dimittendi. Donatus ad illud Terentij, *Hoc nihil eſt Phædria, Ilicet. Semper ilicet finem rei ſignificat, vt Actum eſt, ilicet, per συντομίαν. Sic iudices de Conſilio dimittebantur, ſuprema dicta cùm præco pronũciaſſet, Ilicet; quod ſignificat ire licet.*

FAMILIARIVM TAMEN SI QVIS ADSIT, ETIAM ALTERA HORA INDVLGETVR.] Addo in quẽ finem: non Comeſſationis, ſed Sermonis cauſsâ.

SERMO GENIALIS ESTO, NON TETRICVS, MOROSVS, AVT RIXOSVS.] Agellius, lib. XIII. cap. XI. *Sermones igitur id temporis habendos cenſet* (Varro) *non ſuper rebus anxiis aut tortuoſis; ſed iucundos atque inuitabiles, & cum quadam illecebra & voluptate vtiles: ex quibus ingeniũ noſtrum venuſtius fiat & amœnius. Quod profectò, inquit, eueniet, ſi de id genus rebus ad communem vitæ vſum pertinentibus cõfabulemur, de quibus in foro atque in negotijs agendis loqui non eſt otium.* Sermones itaque hilares honeſtique vſurpandi; ſed & fabulæ quæ iſtuc ducant lepore lepido conditæ, non ſupellectile muliebri grauatæ.

SATVRIO NE ACCESSERIS.

ESVRIO NE RECESSERIS.] Plautus in his vocibus eleganter ludit:

TOX. *O Saturio opportunè aduenisti mihi.*

SAT. *Mendacium edepol dicis, atq; haut te decet.*
Nam Eſurio venio non aduenio Saturio.

SINE TVBVRCINATIONE.] Verbum non naturâ, ſed opinione quadam vulgi obſoletum, quod Nonius Marcellus explicat: *Tuburcinari ſignificat raptim comedere. Titinnius in præl. Tuburcinari ſine me vultis reliquias? Plautus in Perſa: Tuburcinari de ſuo ſiquid eſt domi. Turpilius in Bethôtibus: Melixa intus ceſſat, credo herclè bellè tuburcinatur.*

AT LIBERO PATRE CVM CAVITIONE.] Ὑπαλλαγὴ rhetorica, quâ per Liberum, Liberi leporis, ſeu meri facio poteſtatem. Talis vetus Næuij verſus: *Coquos*, I. coquus, *dedit Neptunum, Venerem, Cererem.* Id eſt, piſces, holera, panem. Antiquus autem hic ritus de trino hauſtu, nõ ex nobis hauſtus: & adſtricti olim Lege quadam ad ternas, interdum ad nouenas potiones. De ternis Petronius: *Excuſare cœpit moram, quod amica ſe nõ dimiſiſſet tribus niſi potionibus è Lege ſicatis.* Auſonius de vtriſque in Gripho ternarij numeri:

Ter bibe, vel totiens ternos. ſic myſtica lex eſt.

Ter verò bibebant, in honorem Gratiarum: nonies, cùm largius ſe inuitabant, in Muſarum. Sed ſicuti numerus iſte craterarum pro voluntate & inſtitutione conuiuantium mutabatur: ita etiam finis. Ego ne longùm loquar, aut obuia referam, ad Edicti mei verba redeo, quę Appuleij & Eubuli Comici auctoritate ſtabilio atque confirmo. Appuleius Lib. IV. Florid. ſcribit: *Sapientis ſuper menſam celebre dictum eſt: Prima, inquit, cratera ad ſitim pertinet, ſecunda ad hilaritatẽ, tertia ad voluptatem, quarta ad inſaniã.* Eubulus verò εὐβὲλως,

& velut bibendi Arbiter, craterarum quandam ſeriem extendit; ita tamen vt ternas tantùm ſuadeat: ad Valetudinem, ad Amorem & Voluptatem, ad Somnum.

Τρεῖς γὰρ μόνους κρατῆρας ἐγκεραννύω
Τοῖς εὖ φρονοῦσι: τὸν μὲν ὑγιείας ἕνα,
Ὃν πρῶτον ἐκπίνουσι. τὸν δὲ δεύτερον
Ἔρωτος, ἡδονῆς τε. τὸν τρίτον δ᾽ ὕπνου,
Ὃν εἰσπιόντες οἱ σοφοὶ κεκλημένοι
Οἴκαδε βαδίζουσιν. ὁ δὲ τέταρτος οὐκ ἔτι
Ἡμέτερός ἐστ᾽, ἀλλ᾽ ὕβρεως. πέμπτος βοῆς.
Ἕκτος δὲ κώμων. ἕβδομος δ᾽ ὑπωπίων.
Ὄγδοος δὲ κλητῆρος. ὁ δ᾽ ἔννατος χολῆς.
Δέκατος δὲ μανίας, ὥστε καὶ βάλλειν ποιεῖ.
Πολὺς γὰρ εἰς ἓν μικρὸν ἀγγεῖον χυθεὶς
Ὑποσκελίζει ῥᾷστα τοὺς πεπωκότας.

Vide Ariſtotelem in Problematis.

PRO OPTIMI PRINCIPIS SALVTE LIBATO.] Auguſto olim Senatus inter reliquos honores decreuit, vt pro ſalute eius in conuiuijs vulgò libaretur: id imitari nos volo, ſed pio & chriſtiano quodam ritu.

CERI MANI MEMOR.] In Saliari carmine eſt: *Cerus manus*, hoc eſt, creator bonus. Nã à creo interpoſitâ vocali cereo dicitur; à cereo cerus, vnde & Cererem non ineptè deriuẽ frugum creatricem. Manus, adiectiuum; & bonum ſignificat. Feſtus: *Manes Aurelius ſignificare ait bonos. vnde Dij manes pro bonis dicuntur.* Licet & alibi dicat: *Manes Dij ab Auguribus vocabantur, quod per eos omnia manare credebant.* Nonius Marcellus: *Manum dicitur clarum. vnde etiam manè poſt tenebras noctis diei pars prima. Inde Matuta quæ Græ-*

cis Leucothea. Nam ijdem volunt etiam Deos Manes appellari: i. bonos ac proſperos; quod melior mors ſapientibus quàm vita probetur. Cicero Tuſcul. l. 1. Quid Ino Cadmi filia nonne Leucothea nominata à Græcis, Matuta habetur à noſtris? Inde immanes nõ boni vt ſæpe. Macrobius Lib. 1. Saturn. cap. III. idem confirmat: *Manè autem dictum, aut quod ab inferioribus locis: id eſt, à Manibus exordium lucis emergat, aut (quod verius mihi videtur) ab omine boni nominis. Nam & Lanuuini mane* (Adiectiuè ponit, tertiæ declinationis) *pro bono dicunt, ſicut apud nos quoque contrarium eſt immane; vt, immanis bellua, vel immane facinus, & hoc genus cætera pro non bono.* Ad verba, hæc pauca ſufficiãt: ad ſententiam tria verba. Pio & à Chriſtianis iam olim, immò Ethnicis obſeruato ritu cõſecrari menſam volo. De Chriſtianis Tertullianus in Apologetico cap. XXXIX. *Non priùs diſcumbitur, quàm oratio ad Deum prægustatur: editur quantum eſurientes capiunt: bibitur, quantum pudicis eſt vtile. ita ſaturãtur, vt qui meminerint etiam per noctem adorandum Deum ſibi eſſe.* Cum Tertulliano Sancti pleriq; Patres, & ipſa conſtans apud bonos conſuetudo. De Ethnicis, Plutarchus innuere videtur in Sympoſiacis. Menſam enim ait inter res ſacras antiquitùs fuiſſe: ideoq; ante Guſtationem τὰς ἀπαρχὰς Diis conſecrari ſolitas; ac deinde religione quadam ad Conuiuium velut ad ſacrum quoddam epulum iri. Naucratitarum verò inſigne exemplum, qui, vt Athenæus refert, & κατακλιθέντες ἐπανιςᾶνται εἰς γόνατα, τοῦ ἱεροκήρυκος τὰς πατρίους εὐχὰς κατ' λέγοντος συσπένδοντες. Quod autem ad formulam meam attinet, Dei Opt. Max. Creatoris

omnium, Seruatoris omnium, Gubernatoris omnium: ad ſalutem humani generis nati, ad eandem violenter crudeliterque denati memoriam ingero, incontinentiæ peccatique vitandi. Fieri enim non poteſt vt ſummi numinis Maieſtatem, Potentiam, Clementiam homo identidem conſiderans atque penſiculans in ſcelus aliquod de induſtriâ prolabatur. Sed quemadmodum tenebræ nigræ noctis non ingruunt, niſi priùs ab oculis noſtris Sol fugerit in aduerſum orbem: ſic priùs ſemper eſt Dei obliuio, quàm labes peccati. Antiqui, vti ex Petronio cõſtat, & Clariſſimus Lipſius in Saturnalib. Nobiliſſimus Scaliger ad Auſonium notarunt, ſimili quodam ritu ad mollitiem & voluptatem inuitabant, qui laruas quaſdam in menſam inferre ſoliti, ſic aptas, vt articuli vertebræque quibus commiſſæ erant, in omnẽ partem flecterentur, variasque figuras exprimerent; vt hac ratione conuiuæ breuis vitæ celeriſque mutationis cõmonefacti in ſolutam hilaritatem irent, omnibusque, dum liceret, delitijs adfluerent. Sic impij illi in libro Sapientiæ. *Vmbræ tranſitus eſt tempus noſtrum & non eſt reuerſio finis noſtri. Venite ergo & fruamur bonis quæ ſunt, & vtamur creatura tanquam in iuuentute celeriter. Vino pretioſo & vnguẽtis nos impleamus, & non prætereat nos flos temporis. Coronemus nos roſis antequam marceſcant: nullum pratum ſit quod non pertrãſeat luxuria noſtra. Nemo veſtrum exſors ſit luxuriæ noſtræ: Vbique relinquamus ſigna lætitiæ: quoniam hæc eſt pars noſtra, & hæc eſt ſors noſtra.* Vbi verò laruæ eius copia non erat, cranium in mensâ apponebant, & manibus verſabant; vel è triclinio ſiue

ſtibadio ſuſpendebant in eundem illum finem. Nos aliter imbuti, vt nõ ad luxum & voluptatem mortis memoriâ duci debeamus; ſed multo magis abſterreri. Lætari tamen in tẽpore etiam ſuadeo, nec ſubtrahere corpori delitias penitus; ſed temperare: edere, bibere, ludere; ſed intra continentiæ ſanctiſſimæ fines.

ANGERONÆ DEÆ MEMOR.] De ſilẽtio quod menſæ debetur, conſtituitur: ne quæ hîc dicuntur aut fiunt promanent palam, & carpantur à vulgo. Nam ſicuti Harpocrates Græcis: ita Angerona Romanis ſilentium digito ad os admoto ſignificat, vti ex Macrobio diſco, qui Deum Tutelarem Romanæ vrbis inquirens, aït: *Alij enim Iouem crediderunt, alij Lunam: ſunt qui Angeronam quæ digito ad os admoto ſilentium denuntiat.*

Apud Lacedæmonios, vti Lycurgus inſtituit, ſollemne erat, vt, cùm ad publica cõuiuia ingrederẽtur, maximus natu fores digito intento ſingulis commonſtrans ſanctè caueret, nequid ſermonis egredi paterentur.

LAVTVS ESTO.] Omninò. Si non es, in mores noſtros & priſcos peccas. Nam in vſu lauatio fuit olim, & iam eſt: etſi diuerſo atque alio ritu. Nos ante menſam lauamus, ſed tantũmodò manus: antiqui (ni quidem in balneis fuiſſent, tunc enim non lauabant) in ipſo quoque conuiuio, atque etiam pedes. Petronius: *Tandem ergò diſcubuimus pueris Alexandrinis aquam in manus niuatam infundentibus, alijsq; inſequẽtibus ad pedes.* Lauatio quoque ſacra erat; & manuum, quæ χέρνιψ; & totius corporis, quæ περίρρανσις vocabatur. fiebatque τρὶς, id eſt, vt Virgilius aït,

—ramo

— — ramo felicis oliuæ.

Plura, quæ ad lauationem hanc faciunt viri docti eruerunt & notarunt: ego quæ ad vniuerſum hoc Edictum, abundè ſatis. reſtat, vt pareatis.

Explicatâ Lege, quædam etiam ruminari cœpimus. inde in GENIALES magis magisque ſermones dilabi. Intereà pueri Cœnam intulerant, in quâ Apexabo fuit. inteſtinũ eſt ſanguine farctum, Arnobio Lib. VII. Adu. Gentes, innuente, *Quid*, inquit, *ſibi hæc volunt: apexabo, inſicia, ſilicernia, longauo? quæ ſunt nomina, & farciminum genera, hirquino alia ſanguine, comminutis alia inculcata pulmonibus.* Dictus verò Apexabo, vti ex Varrone colligitur, quod in capite ſeu ſummitate apicem habeat. Septalius Dominum adſpexit, & quid iſtud cibi, aut quid nuclei in putamine illo, inquit. Ille ridens, An me captas? aït. ſimiliter tu quidem Phormioni cuidam, qui cùm in forum inteſtinum farctum prę ſtinaturus veniſſet, ac carius farctor indicaret, ex humeris bulgam detraxit, eamque velut ponderans, Hiſce nummis inquit, qui inſunt, auferre licet? Non licet, reſpondit farctor: nec cognitũ mihi, quid tu bulgâ concluſum geras. Immò nec cognitum mihi, ait ille, quid tu iſtis inteſtinis. Septalio & Siluatico ad fabellam ridentibus, ego Saccũ compello, &, quæſo te, inquio, num ab ore tuo fugiunt nouæ illæ, vt apparent, locutiones: *ſimiliter tu quidem Phormioni cuidam: ex humeris bulgam detrahere, eam ponderare?* An doctrinam aliquam iis concluſam quoque habes priſcam? Habeo verò, inquit, eamque, quia te latere video, expediam, & ob oculos ponam vt cognoſcas. Phormio, ſiue ritum, ſiue

nomen ſpectemus, obſonator eſt. Si ritum: quia paraſitus eſt. Paraſiti enim, æquè ac ſerui ἀγόρασαι, antiquitùs ſolebant obſonari. Id è Plauto clarum, Captiueis, vbi Ergaſilus paraſitus de iuuentute queritur:

Ipſi obſonāt, quæ paraſitorum antè erat prouincia.

Milite, vbi Periplectomenes ſe iactat:

Vel hilariſſimum conuiuam, hinc indidem expromam tibi,
Vel primarium paraſitum, atque obſonatorem optumum.

Si nomen ipſum: pariter Phormio obſonator eſt. Apollodorus enim, è quo Terentiana Phormio tranſlata, ſic paraſitum ſuum appellauit, ad φορμίδα alludens. Erat autem φορμὶς (Eruditiſſimo Caſaubono rectè ſcribēte) vas vimineum ſiue ſportula obſonio ferendo. Vnde apud Athenæum φορμὶς καρύων, & φορμὶς σύκων: quod Cicero pro Flacco Fiſcinam ficorum dixit: Plutarchus περὶ φιλοπλουτίας, ἄρριχον ἰσχάδων. Sed nūc de bulgâ videamus. Romani olim, appendere ſeu ponderare pecuniam magis ſolent, quàm numerare. vnde *expenſa in rationibus, impendia*, & *dependere* etiam nunc vſurpamus. Hinc etiam in veteri formula, *per æs & libram emere*, quia Libripendes ſcilicet adhibebantur ad penſitandum. Sed & ab hac penſitatione manauit *æs graue* dictū: id eſt, quod pondus iuſtum legitimumq; haberet. Liuius, lib. IIII. *Indicibus decem millia æris grauis (quæ tum diuitiæ habebantur) data*. Iterum: *Et quia nondum argentum ſignatum erat æs graue plauſtris quidam ad ærarium conuehentes ſpecioſam etiam collationem faciebant*. Et ſæpius. Inde & ſtipē dictam ait Var-

ro: *Nam quod aſſes librapondo erant, qui maiorem numerum acceperant, non in arca ponebant, ſed in aliqua cella ſtipabant: id eſt, componebant, quo minus loci occuparet.* Et plura talia, quæ longum ſit complecti. Ab illo verò pondere & grauitate factum, vt æs & crumenam in humeris, non in zonâ ferrent, quod in Plauto aliquoties legis: & in hac fabella innuere volui. In zonâ tamen etiam, ſed poſteà ferebãt, cùm priùs è brachio. Nonius: *Bulga eſt folliculus omnis, quam & crumenam veteres appellarunt; & eſt ſacculus ad brachium pendens.* Athenis verò moris antiquitùs fuit, vt qui in foro res venales habebant peculiolas in os & buccam conderent. quod Theophraſtus vocat, εἰς γνάθον ἐκλέγειν, pro συλλέγειν: Comici, ἐγκάπτειν εἰς τὴν γνάθον, Erudititiſſimo Caſaubono adnotante. Ego excipiens, Verè ita eſt, inquam, vt in tabulis Parrhaſianis aut ſubtilioris lineæ pictorum, præter picturæ amœnitatem & elegantiam, hiſtoria aliqua refertur præclara, ſed à vulgi ſenſu remota: ita in fabellis tuis præter leporem ſemper notæ quædam priſcæ doctrinæ, non animaduerſæ multis, quia ignotę. Saccus nihil tardatus applauſu meo, ipſe Sciſſoris vicem ſubiens, Apexabonẽ fregit, atque diſtribuit: videmuſque ſanguinem farctura neſcio qua miſtum, & à coctione concretum. Sed Septalius feſtiuiſſimus homo partem ſuam reiiciens, Apage, apage, inquit, tam infauſtum & nefaſtum cibũ, quo ſi veſceris (ignoſcat mihi GENIVS tuus) mediusfidius licet ad tibicines mittas. Saccus, mittam, inquit; ſed in aliũ quidem vſum, ſcilicet vt ſymphonia perſtrepente, ſolennius & more veteri veſcaris. Iterùm Se-

ptalius; itane neſcis Leges diuinas & humanas? vtręque ſanguinem nobis interdicunt. In illis expreſſa ſanè prohibitio. Geneſ. cap. I X. *Carnē cum ſanguine non comedetis.* Iterum, Leuitici cap. XVII, *Homo quicunq; de filiis Iſraël, & de aduenis qui peregrinantur apud vos, ſi venatione atq; aucupio ceperit feram vel auem, quibus veſci licitum eſt, fundat ſanguinem eius, & operiat illum terra. Anima enim omnis carnis in ſanguine eſt. Vnde dixi filiis Iſraël, ſanguinem vniuerſæ carnis non comedetis, quia anima carnis in ſanguine eſt: & quicūq; comederit illum interibit.* Quin & noua Lege idem confirmatum ſcimus, Act. cap. XV. *Viſum eſt ſpiritui ſancto & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris, quàm hæc neceſſaria: vt abſtineatis vos ab immolatis ſimulacrorum: & ſanguine, & ſuffocato, &c.* Scriptores item ſacri diſertè id tradunt & teſtantur. Tertullianus, in Apolog. cap. IX. *Erubeſcat error veſter Chriſtianis, qui ne animalium quidem ſanguinem in epulis eſculentis habemus; qui propterea quoq; ſuffocatis & morticinis abſtinemus, neque ſanguine contaminemur vel intra viſcera ſepulto. Deniq; inter tentamenta Chriſtianorū botulos etiam cruore diſtentos admouetis, certiſſimi ſcilicet illicitū eſſe penes illos, per quod exorbitare eos vultis.* D. Ambroſius ſanctiſſimus ille Antiſtes, & Tutelaris huius ipſius vrbis, in Epiſt. ad Gal. *Hæc tria mandata Sophiſtæ Græcorum non intelligentes, ſcientes tamen à ſanguine abſtinendum.* Minutius Felix: *Nobis homicidium nec videre fas, nec audire; tantumq́; ab humano ſanguine cauemus, vt nec edulium pecorum ſanguinem in cibum nouerimus.* Nunc verò vt ad Leges humanas veniam, exſtat notaq; eſt inſi-

gnis

gnis illa Leonis Imperatoris cõſtitutio, qua multis ſolennibuſque verbis omnis denuò ſanguinis eſus & vſus ſeuerisſimè interdictus. Quid videtur? num firma ſatis validaque hæc Auctoritatis tela ad eliminandum arcendumq; è menſæ ſacris Apexabonem? Immò leuia & infirma, ait Saccus, quibus ludas magis, quàm lædas: quæ rumpantur & recidant ad primum ſtatim contactum oppoſitæ frameæ Rationis. Quarè ſic repugno. Lege diuina prohibitus Hebræis olim ſanguis, ſed Hebræis: ob piam ac tum temporis neceſſariã quandam cauſſam, ſcilicet Idololatriæ (in quã ipſi per ſe multum proni) fugiẽdæ, dum hoc ritu ab Idolorum cultoribus, qui de ſanguine victimarũ libabant, diſſiderent. Sed inquis, traductum hoc etiam ad Chriſtianos. Traductũ fateor, non vt æternùm permaneret; ſed donec Iudæorum qui abſtinebant, & Gentilium qui non abſtinebant ſimul habitantiũ animi conglutinarent; & vterq; ille populus (ſicuti Chriſtian⁹ ille Sophus tradit) in vnum coaleſceret: quod faciliùs futurum erat, iis rebus ſublatis, quæ vehementiùs eos diſſociare atq; alienare poſſent. Nam quod quidã ad homicidium cauendum referunt, piè id quidem, ſed non vniuersè verè dictum. Itaq; introducta hæc conſuetudo, pluſculos annos, etiam vltrà quàm neceſſum erat obtinuit. Poſtea verò quàm radices Fides egerat, & ſurculos ſuos nequicquam toties à Tyrannis antelucatos longè lateque diſperſerat, negligi à Latinis primùm cœpta: Græci tenacioris permanſêre ob Apoſtolicę ſententiæ reuerentiam ſeu auctoritatem. Atque hinc Imperatoria illa Leonis Conſtitutio edita; ſed à poſte-

ris mox, atque adeò ipſo iure antiquata. Finierat Saccus: ſed nos dum tardiores adhuc ad tam profanum olim accedimus cibum, Suadeo, inquit, cœnemus; hoc eſt ius cœnæ. Dum obſequimur, & pauſa ſermonum eſſet, puer, vt videbatur à Septalio inſtructus librum attulit Senecæ Philoſophi de Conſtantiâ Sapiẽtis. & diſtinctiſſimè quædam cœpit recitare. Nos mirari & taciti auſcultare. Sed Saccus ſilentium non ferens, iubet ociùs librum tolli. ad quod factũ Siluaticus exclamans, Hem, inquit, optimam & iucundiſſimam cœnæ partem aufers Lectionem, quam antiqui in delitijs habuerunt & vſurparunt. Plinius teſtis Lib. I. Epiſt. *Audiſſes Comœdum, vel Lectorem* (de cœna loquitur) *vel, quæ mea liberalitas, omnes.* Cornelius Nepos in vita Attici. *Neq; vnquam ſine lectione aliqua apud eum cœnatum eſt, vt non minus animo quàm ventre conuiuæ delectarẽtur.* Idem Plinius de Plinio Secundo auunculo ſuo Lib. III. *Mox quaſi alio die ſtudebat in cœnæ tempus, ſuper hanc liber legebatur, adnotabatur, & quaſi curſim. Memini quendã ex amicis, cùm Lector quædam perperam pronuntiaſſet, reuocaſſe, & repeti coëgiſſe. huic auunculum dixiſſe, Intellexeras nempe? cùm ille adnuiſſet, Cur ergo reuocabas? decem amplius verſus hac tua interpellatione perdidimus.* Quin Dominus ipſe nonnunquam legebat. Martialis innuit:

Parua eſt cœnula, quis poteſt negare?
Sed finges nihil, audieſve fictum,
Et vultu placido tuo recumbes,
Nec craſſum Dominus leget volumen.

Saccus ſuſcipiens, Quantũ video, inquit, ex compacto agitis. Septalius auctor lectionis, tu defen-

ſor ades. Ego verò tam ſcuerum ſcriptorem nunc non patior. GENIALEM aliquem ſubſtituetis? Loqui vos malo, quàm ſilere. in conuiuium enim veniſtis, non Sigeium. & cum dicto librum amoliens, digitos concrepuit: ad quod ſignum pueri qui ad vinum & cyathum cantillare cœperunt. Ego Saccum appellãs, longè, inquam, me ab imaginatione mea reiicis. nec pueros, ſed te ipſum canturum, aut quippiam dicturum colligebam, ex more veterum, qui huiuſmodi ſignis ſiue crepitibus audientiam dicturi præparabant. In Petronio id lego: *Manibus inter ſe vſq; ad articulorum crepitum contritis, Quænam eſt, inquit, hæc audacia, aut vbi fabulas, & anteceſſa latrocinia didiciſtis?* Et reliqua Quartillæ increpatio. In D. Hieronymo, ad Ruſticum: *Teſtudineo Grunnius ad dicendum incedebat gradu, & per interualla quadã vix verba carpebat: & tamen cum menſa poſita, adducto ſupercilio, contractis naribus, duobus digitulis concrepabat, hoc ſigno ad audiendum diſcipulos prouocans.* In Cicerone quoque, aliiſque; ne auctoritates fruſtra conglomerem. Saccus excipiens, Benè tu iſta Puteane, inquit: ſed ſcito idem iiſdem, immò & nobis iſtud ſignum frequens & in procliui ad indicandum, vocandũ, aut reuocandum. Sic apud eundem Petronium: *Cum has miraremur lautitias, Trimalcio lautiſſimus homo digitos concrepuit, ad quod ſignum matellam ſpado ludenti ſuppoſuit.* Vbi obiter nota verbum concrepo cum accuſandi caſu. Item apud Tibullum:

Et vocet ad digiti me taciturna ſonum.

Ego reciprocans, Et benè tu iſta Sacce, inquio. Sed licetne quærere? Immò, inquit, vel iubere.

De ritu illo canendi. Nouuſne is, an antiquus? Antiquus, aït Saccus: nec canendi tantùm, ſed & pſallendi. Eiuſce rei auctorem tibi dabo Varronem apud Nonium: *In conuiuiis pueri modeſtè vt cantarent carmina antiqua, in quibus laudes erant maiorum, & aſſâ voce & cum tibicine.* Appuleium, lib. v. de Aſino. *Poſt opimas dapes quidam introceſſit & cantauit inuiſus, & alius cithara pulſauit, quæ videbatur nec ipſa. Tunc modulata multitudinis conferta vox aures eius adfertur, vt quamuis hominum nemo pareret; chorus tamen eſſe pateret.* Macrobium de Auguſto, lib. I I. cap. X. *Delectatus inter cœnam pueris Symphoniacis.* Obſerua obiter, probam, nec ſatis notam locutionem, *inter cœnã*, pro inter cœnandum. Sic Ciceronem ſcribere alibi memini: item Agelliũ, lib. I I I. c. I I. *Sacra ſunt Romana partim diurna, partim nocturna; ſed ea quæ inter noctem fiunt, diebus adijciuntur, non noctibus.* Licet doctiſſimus Lipſius libens legat: *quæ internoctu*, ea forma qua interdiu. Apud eundem Agellium, Lib. I X. capit. IV. *plus cernunt oculis per noctem, quam inter diem*, nunc patiar, nec, vt anteà volui, reſcribam: *quam interdiu.* Pueri itaque cãtabant: immò & puellæ. Agellius id palàm facit Lib. X I X. cap. I X. de Iuliano Rhetore ſcribens; qui ab adoleſcente quodam ad cœnam inuitatus, *deſiderauit exhiberi, quos habere eum adoleſcentem ſciebat, ſcitiſſimos vtriuſq; ſexus, qui canerent voce, & qui pſallerent. Ac poſteaquam introducti pueri puellæque ſunt, iucundum in modũ* ἀνακρεόντεια *pleraque, &* σάπφικα, *& poëtarum quoque recentium* ἐλεγεῖα *quædam* ἐρωτικὰ *cecinerunt.* Nec ad cantum ſolũmodò, ſed ad menſam & miniſterium vterq;

ille ſexus. De pueris Cicero meminit, 11. de finib. *Adſint etiam formoſi pueri, qui miniſtrent.* Et ſæpius ſcriptores. vnde diſcas, cur Horatius de comeſſatione, aut cōpotatione loquens, paſſim puerum compellat: vt,

Perſicos odi puer, apparatus.

Et alibi frequenter. De Puellis Appuleius, Lib. 11. de Aſino. *Puellæ ſcitulæ miniſtrantes.* Apud Nonium Varro: *Sic in priuatis domibus pueri liberi, & pueræ miniſtrabant.* D. Hieronymus ad Ruſticum. *ſimul inire conuiuia, ancillas iuuenes habere in miniſterio.* Verùm, vt ad cantum ſermonem retraham, non ego abſoletam & intermortuam iam olim conſuetudinem è tumulo reuoco, ad vitam & lucem reduco: ſed viuentem etiamnũc & vigentem exemplo meliorum tracto, nõ ad luxum aut mollitiem, quod Amuſi increpant, ſed frangendis aut ſeponendis paullulùm curis. Hic Muſicæ effectus & finis eſt, quem quia iſti ignorant, ſeuera, triſtia, moroſa conuiuia habent; pro modulis clamorem, pro cõcentu, confuſas conuiuãtium voces, pro tibijs cyathorum frequentium ſtrepitum. Nam dum ſymphoniæ delectationem ceu viro indignam ſpernunt, in turpiſſimum intemperantiæ vitium indignum homine prolabuntur. Si victus cultusq; corporis (vti rectè Lib. 1. offic. Romanæ Eloquentiæ pater) ad valetudinem referri & vires, non ad voluptatem debeant; quid præclarius, quid vtilius Muſicâ? quę numerorum dulcedine animos noſtros ſeueris curis ſubtrahit, vt ſecurè epulemur: verborũ monitis virtutis temperantiæque admonet, vt licitè honeſteq; reficiamur. Quid ais? ſatiſne firmum hoc tibi, quiſquis

es, pro cantu videtur, an à te ipſo patrocinium ad-
uerſarie petam. Nauitæ, ſi trans mare currunt, Νίγλαρον ſuum occinunt, & nauſeæ obliuiſcens delectaris: meſſores inter operas Ἴουλον ſuum, & collaudas: piſtores ad molam Ἱμαῖον ſuum, & auſcultas. Nos, ſi honeſto carmine inter epulas fruimur, reprehendes? Alius hic locus eſt, inquies, & ſacratior: nec in vili ac ſeruili piſtrino ſumus; nõ inter rureſtres ruri in æſtu Caniculæ, & calentis Solis; non inter Neptunias vdas vndas, ægri corpore, dubij ſalutis. Vbi demum? in Cœnaculo & penetrali domus, tuentes & tangentes menſæ ſacrata dona. Homo pepone inſulſior! quaſi à Victuâ & Potuâ (Deæ ſunt quę victui & potui præſunt. Sic Arnobius Lib. IV. Adu. Gent. *Victua & Potua ſanctiſſimæ victui potuiq́ procurant.*) alienæ Muſæ. Iſtæ locum ſibi in Cœnaculo, conniuentibus Laribus, elegêre: hæ Muſæ, inquam, ſecutæ; cantumq́ue, quid dico cantum? ſaltationem quoque adduxêre. Vultum contrahitis, & abnutatis? ita dico, olim ſaltatio in conuiuijs, ſed ante ciuilia bella: ſub illis, nefas & inter probra ſaltare. ita vt orbis iã potiti Romani per diuitias in omne ſcelus iuerint, hac vna re facti ſanctiores. Simius ille Agellij diſertè, Lib. III. cap. VII. *Vetuſtas quidem, inquit, nobis ſemper, ſi ſapimus, adoranda eſt: illa quippe ſecula ſunt, quæ hoc imperium vel ſanguine, vel ſudore pepererunt, quod non niſi virtutum faceret vbertas. Sed quod fatendum eſt, in illâ virtutum abundantiâ vitijs quoque ætas illa non caruit, è quibus nonnulla noſtro ſeculo morum ſobrietate correcta ſunt.* Deinde poſt pauca: *Dic enim Hore, qui antiquitatem nobis obijcis, ante cuius triclinium*

modò ſaltatricem, vel ſaltatorem te vidiſſe meminiſti? at inter illos ſaltatio certatim vel ab honeſtis appetebatur. Ecce enim, vt ab illo ordiar tempore, quod fuit optimis moribus, inter duo bella Punica ingenui, quid dicam ingenui? filij Senatorum in ludum ſaltatorium commeabant, & illic crotala geſtantes ſaltare diſcebant. Idem auctor Lib. 11. cap. 1. de Philoſophis barbatis, quorum quidem tam ſeuera triſtitia, vt ne aures quidẽ ſuas in conuiuio obſcœno ſermone violari voluerint. *Sub illorum*, inquit, *ſupercilio non defuit, qui pſaltriam intromitti peteret, vt puella ex induſtria ſupra naturam mollior, canora dulcedine, & ſaltationis lubrico exerceret illecebris philoſophantes.* Quid ſi legam: *& ſaltationis lubrica illecebris, exerceret philoſophãtes?* Sed nihil muto, perſtringere enim ſeueros illos videtur quaſi illecebris & delitiis ſapiant. In ſacrâ ſcripturâ ab eodem ritu legimus: *Herodes in natali ſuo cœnam fecit principib. & tribunis & primis Galilea. Cumq; introiſſet filia ipſius Herodiadis, & ſaltaſſet; & placuiſſet Herodi, ſimulq; recumbentibus.* Apud Græcos autem ſaltare & pſallere appendices conuiuii Homerus facit. Noſtri mores nonne ex parte eò redierunt? In pleriſque Europæ partibus (ô vilem & curioſam voluptatem!) in ædes nobilium, maximè hoſpitia publica mimi quidam, ſeu circulatores vtriuſque ſexus introducuntur, qui flexibus tortuoſis, & eneruâ exoſſaque ſaltatione ad numeros moduloſq; examuſſim cõpoſitâ prandentes & cœnantes oblectant. Nos ipſi ſaltationem colimus & cum arte tractamus: nec conuiuia aut epulas vllas celebriores inſtituimus ſine illa. Poſt dapes, atque inter dapes

quiſque ſe componit & accingit ad terripauium ſeu terripudium. Interim ad fidicinem aliquis, Agè,trahe ad ſymphoniam chordas;

Lepidam & ſuauem cantionem aliquam occipito,

Simulque de turba mulierum aliquam,quam lubentius videt, renuētem verecundè quidem, ſed non inuitam prænſat. Sequitur alius,& alius,& alius;pareſq; ſibi iungunt & in numeros ducunt iam incœptos. Animaduertas compoſitum variumque quendam tot corporum motū, ceu concordiam & harmoniam quandam mutam: gratá quidem modeſtamque, niſi ſiquid muliebris leuitas,& liberior laſciuiorque ſyrmate tecta geſticulatio; tum adoleſcentum ab illo igni concitatus æſtus, & adfectata fluctuantium pedum criſpitudo pruriendo exorbitet. Dupliciter itaq; hîc peccatur: ſæpè libidine,ſemper imprudentiâ. Libidine,dum lubricè & impudicè corpus torquetur,aut ſolius mulieris cauſâ ſaltatur. Sic apud Plautum (ne antiquos inſontes hîc cenſeamus) nequiſſimi ſerui.

SA. *Ita me Di ament, nunquam enim fiet hodie,hac quin ſaltet tamen.*

Age mulſa mea, ſuauitudo ſalta,ſaltabo ego ſimul.

ST. *Nunquam edepol me iſtoc vinces,quin ego ibidem pruriam.*

Saltatio profectò perinde eſt,vt vſurpes;ſi in malum finem,mala eſt: ſi corporis aut animi cauſâ, bona eſt,& ſuo tempore inſtituenda. Sed hîc imprudentiâ peccatur. Nam poſt dapes,atque inter dapes,vti dixi,quiſque ſe componit & accingit ad ſaltandū,tuccetis farctus,vino grauatus.Scilicet,vt

quod

quod olim obiectabatur, cõueniat: *Nemo ſobrius ſaltat*. Quid agis? ſtomachum ſobrium, te ipſum à ſaltatione petitum is, diſtentus, & adhuc intentus cibo? Poſſis vnâ operâ

——— piſcari in aëre,
Venari autem retiaculo in medio mari.

Neſcis tu aulam ad focum appoſitam feruere non poſſe, nec edulium concoqui, ſi crebrò & intempeſtiuè moueatur? Idipſum de te cenſe, cauſámque mali morbi metue ab hoc motu. Ego ſuadeam, aut in aliud tempus ſaltationem reijci, aut certè Muſicâ quadam perſtrepentis chori paullulùm differri. Siluaticus ſententiam hanc proſequens, Prudentiſſimè id ſanè ſuades, inquit; & perſuades etiam; ſi quidẽ chorus ille tui ſimilis adſit peritiſſimorum artis. Nam ſicuti non omne vinum promiſcuè, ſed edérulum & generoſum inebriat: ſic nec quæuis Muſica, ſed quę concordia ſua vincta, lepido carmine articulata, ſuauibus ſonis edita, recreat. Hæc talis ſobrijs, atque adeò non ſobrijs, audienda: quæ (notum vulgò) animi motus quomodo ſedauerit, corporis morbos quomodo curauerit noſtro & veteri illo æuo. Quid mirum? Nonne Muſicâ quadam concepti, & nati ſumus? Nonne homo ipſe totus (vt cum Appuleio loquar) modulatus & muſicus? Inſpice & cõſidera vtrãuis tui partem. Corpus quid aliud niſi membrorum & organorum quædam harmonia? quam ſi natura in formatione & ortu neglexerit, vel vis poſtideà fortuita aut procurata violauerit, deformis aut informis es, monſtrum es. Ipſe rector noſter Animus incomptus & incompoſitus, niſi potentias ſuas in ordinem cogat & concentũ

inculpatę vitę. Veritatem, ex Appuleio doceo lib. De Philoſophia. *Hac ipſorum connubiorum quæritur tempeſtiua coniunctio: cuius futuram ſtabilem fidem credit, ſi cum harmonia Muſica dierum conſonent numeri: & qui de talibus nuptijs erunt orti ſtudijs congruentibus imbuentur.* Doceo, inquam; ſi reſcribere fortè auſim: *cuius futurum ſtabilem fœtum credit*; nec ad connubij perpetuitatem, ſed ad partum ſententiam referam. *Stabilem fœtum* voco viuacem & duraturum, *ſi* videlicet *cum harmonia Muſica dierum conſonent numeri*: id eſt, ſi cum Diaſtematibus ſeu interuallis muſicis dierũ interualla conſentiant, quibus ex ſemine ſanguis; ex ſanguine caro; ex carne totum corpus humanum formatur. ita vt iſtic ſonorum diſtantiæ cõcordiam quãdam miſceant; hîc, temporis aut dierum. Cenſorinus id confirmat, ita ſcribens: *Pythagoras autem* (aliorum Philoſophorum de his ipſis dierũ interuallis ſententias recenſuerat) *quod erat credibilius, dixit partus eſſe genera duo, alterũ ſeptem menſium, alterum decem: ſed priorem alijs dierum numeris conformari, alijs poſteriorem. Eos verò numeros, qui in vnoquoque partu aliquid adferunt mutationis, dum aut ſemen in ſanguinē, aut ſanguis in carnem, aut caro in hominis figuram conuertitur, inter ſe collatos, rationem habere eam, quam voces habent, quæ in Muſica Symhonæ vocantur.* Diſertè ecce ad partum refert: quod etiam latius diducit & explicat. Ego breuiter rem totam ita illuſtrem, face hac, quam accēſum eo ab illio igni. *Harmoniæ Muſicæ* (de primis & ſimplicibus ago) tres: Diateſſaron, Diapente, Diapaſon. Diateſſaron, illa eſt (vti Cenſorinus ipſe definit) *quæ duorum tonorũ*

& ſemitonij habet Diaſtema. Diapente, *quæ trium & ſemitonij.* Diapaſon, *cuius Diaſtema cōtinet harmonias duas priores.* At *Partus*, ex Pythagoræ ſententia, duplex. Vel enim editur c c x. die poſt cōceptionem: vel c c l x x i v. Dies prioris ita cum Muſicâ conueniunt: Sex diebus primis humor lacteus eſt: deinde proximis octo ſanguineus. qui octo ad primos ſex computati Diateſſaron faciūt, primam ſymphoniam. Pythagoras enim chordas ponderibus tendendo, deprehendit (vtar Cenſorini verbis) *tunc duas chordas concinere id, quod eſt* Διὰ τεσσάρων, *cum earum pondera inter ſe collata rationem haberet. quam tria ad quatuor. quem, Pthongum Arithmetici, Græci* Ἐπίτριτον *vocant, Latini Supertertiū.* Sic in editione Aldinâ eſt: alias, *quam, Pthongum Arithmetici, Græci &c.* Sed vtrobique confunditur vera lectio. Qui enim cōſonantiam Diateſſaron Arithmetici Phtongum appellāt, aliter Græci, deinde & Latini; cùm illi ipſi Arithmetici Græci vel Latini fuerint; vocabulumque Phtongi origine Græcum, vſu Latinum hic vſurparint? Diſtinguam itaq; , & interpunctione noua reſtituam veterem ſenſum: *quem Phtongum* (Diateſſaron) *Arithmetici Græci* Ἐπίτριτον *vocant, Latini Supertertium.* Ad rem. Planè conſtat octo cum ſex collata Diateſſaron conſtituere. quippe cum octonarius ſenarium, ſicut quaternarius ternarium (qui ſunt numeri Diateſſaron) ſemel cōtineat & tertiam eius partem. Vlteriùs. Diebus nouem ſequentibus humor eſſe deſinit, Fitq; caro: atque hi dies cum ijſdem illis ſex primis poſiti, ſecundam ſymphoniam conſtituunt. Nam ſicuti tria & duo (qui numeri faciunt Diapēte:) ita no-

uem & ſex ſeſquialterâ proportione diſtant. Denique duodecim ſuccedentibus diebus corpus vniuerſum formatur. qui duodecim cum ſex item primis collati, reddũt Diapaſon, proportione ſcilicet duplâ. Omnes verò hi dies ſimul iuncti triginta quinq; conficiunt. Matureſcit reliquo tempore partus ad diem vſq; c c x. quo editur. Nam ſi ſenarius ille primus, qui non gignendi ſolùm, ſed etiam matureſcendi fundamentum eſt, cum triginta quinque multiplicetur, decem & ducenta inueniam. Alter partus maiori numero continetur, ita vt poſt ſeptem primos dies prima mutatio contingat; atq; (compendio dicam) proportione deincipiti, triginta ferè diebus infans tandem mẽbretur. Vnde in Græcia dies iſte quadrageſimus notatus, ante quem prægnans in fanum non prodibat. *Hi itaq; XL. dies* (Cenſorinus ſic ſcribit) *per ſeptem initiales multiplicati, fiunt dies* C C X X C. *id eſt, hebdomades* X L. *Sed quoniam vltima illius hebdomadis primo die editur partus, ſex dies decedunt, &* C C L X X I V. *obſeruantur*. De vtroque partu intelligendus fortaſſis Appuleius: reprehendendus tamen in eo, quod Platoni hanc doctrinam tribuit, quam inter antiquos Pythagoras primus promulgauit. Immò reprehendendus tu fortè Siluatice, ſubiecit Septalius, qui à ſententia ſua Appuleium aliouorſùm temerè corrigendo trahis. De ſtabilitate connubiorum haut dubiè hæc verba ſcripſit. Nam quod ait: *cuius futuram ſtabilem fidem credit, ſi cum harmonia Muſica dierum conſonent numeri*, id explicem, non emendem: acutè tu quidem emendaſti, verè ego, ni fallor, explicabo; & dicã: *ſi cum harmonia Mu-*

ſica dierum conſonent numeri: id eſt, ſi anni cõtrahentium matrimonium cum interuallis illis Muſicis, de queîs egiſti, reſpondeant. Ariſtoteles ſanè huc reſpexit, in Politicis ſcribens: *Puellas quidem circa ætatem decem & octo annorum nuptui tradere congruit; maſculos autem circiter ætatem annorum ſex & triginta. In hoc enim tempore, & vigentibus corporibus coniungentur ac procedente tempore ſimul deſinent procreare poſſe.* Videlicet quia proportio dupla inter hoſce annos, quæ perfectiſſima eſt. Reſpexit quoque Heſiodus:

Ὡραῖος δὲ γυναῖκα τεὸν ποτὶ οἶκον ἄγεσθαι,
Μήτε τριηκόντων ἐτέων μάλα πόλλ᾽ ἀπολείπων,
Μήτ᾽ ἐπιθεὶς μάλα πολλά. γάμος δέ τοι ὥριος οὗτος.
Ἡ δὲ γυνὴ τέτορ᾽ ἡβώη, πέμπτῳ δὲ γαμοῖτο.

Plato verò, à quo Appuleius hæc ipſa deſumpſit, legitimum nuptiarũ tempus in viris ab anno XXX. ad XXXVI. in puellis à XVI. ad XX. exiſtimauit: nec confusè tamen, & promiſcuè inter hoſce terminos; ſed vt præfiniti contrahentiũ nuptias anni proportione aliquâ Muſicâ conueniant atque conſonent. Itaque ſi vir vxorem ducere velit, annos ſuos & ſponſæ numeret: item ſi nubere puella velit, annos ſuos & ſponſi numeret. vt primũ ætas legitima & præſcripta ſit; deinde ne anni malè concordes. Aliàs irato GENIO, aut vxor non pariat, aut breuis vitæ, aut

—— inſignitos pueros pariat: poſtea,
Aut varum, aut valgum, aut cõpernem, aut pe-
tum, aut brocum filium.

Et, quod oriri hinc ſolet, ipſum cõnubium, ſi non diuortio dirimatur, certè diſſenſione litigijsque turbetur: & nouâ Viriplacâ opus ſit ad cõponen-

dum. De quâ Deâ Valerius Maximus, Lib. II. cap. 1. *Quoties verò inter virum & uxorem aliquid iurgij intercesserat, in Sacellum Deæ Viriplacæ, quod eſt in Palatio, veniebant: & ibi inuicem locuti, quæ voluerant, contentione animorum depoſita, concordes reuertebantur.* Quæ omnia vt euitentur & ſecundum Philoſophi ſententiam. Appuleii verba, *tempeſtiua coniunctio* ſit, numeros annorum ad Harmoniam redactos in GENIALIBVS tabellis repræſento.

HÆC VIRIS:

ANNI MASCVLINI.	Anni & menſes mulierum reſpondentes. DIATESS. An.	DIATESS. Men.	DIAPEN. An.	DIAPEN. Men.	DIAPAS. An.	DIAPAS. Men.
30	22	6	20		15	
31	23	3	20	8	15	6
32	24		21	4	16	
33	24	9	22		16	6
34	25	6	22	8	17	
35	26	3	23	4	17	6
36	29	3	24		18	

MVLIERIBVS ISTA TABELLA ESTO:

Anni feminini.		Anni & menſes virorum reſpondentes.	Diateſs. An.	Diateſs. Men.	Diapen. An.	Diapen. Men.	Diapas. An.	Diapas. Men.
	16		21	4	24		32	
	17		22	8	25	6	34	
	18		24		27		36	
	19		25	4	28	6	38	
	20		26	8	30		40	

Tabellas has videtis? In priori ſeptem nuptiales ſuos annos vir numeret, XXX. XXXI. XXXII. XXXIII. XXXIV. XXXV. XXXVI. qui, verbi cauſſa, ſi annos natus XXX. & harmoniam διὰ τεσσάρων conſtituere cum vxore velit; eam ducat annorum XXII. mēſium VI. Si διὰ πέντε; ducat annorum XX. Si διὰ πασῶν; annorum XV. Ac ſic deinceps per reliquos ſex annos. In poſteriori quinque nuptiales ſuos annos mulier præſcriptos habeat, XVI. XVII. XVIII. XIX. XX. quæ ſi, exempli quoque gratia, XVI. annorum ſit, & maritum ſibi harmonia διὰ τεσσάρων coniungi cupiat; nubat annos nato XXI. menſes IV. Si harmonia διὰ πέντε; annos nato XXIV. Si διὰ πασῶν; annos nato XXXII. Atque ita in reliquis quattuor annis, tabella dirigente. Si vterque fecerit, *cum harmonia Muſica*, vti Appuleius ſcri-

bit, *dierum conſonabunt numeri: & qui de talibus nuptiis erunt orti, ſtudiis congruentibus imbuentur, & optimis diſciplinis communi præceptorum magiſterio docebuntur, non virile tantummodò, verum etiam fœminarum. quas vult Plato omnibus partibus, quæ propriè virorum putantur coniungendas eſſe; bellicis etiam. quippe, cùm vtriſque natura vna ſit, eamdem eſſe virtutem.* In laudem iſta Plato muliebris ſexus: in fauorem eiuſdem lubens etiam addo; & labeculam eluo, quæ periodi huius faciem aliquantùm hactenus deformat. Legitur: *non virile tantummodò, verùm etiam fœminarum.* Emendo, *non virili tantummodò* auferendi caſu, ſcilicet magiſterio, quo docebuntur, qui de talibus nuptiis erũt orti. Huc enim referendam ſentẽtiam, verba illa indicant; *communi præceptorum magiſterio.* Non diſplicuit emẽdatio. Sed ego etiam vrgens, Quæſo, inquio, quoniam operam hanc aggreſſus es, illuſtra quæ in eodem Appulei loco caliginem mihi obiiciũt, & inuoluũt ſenſum. Quænam illa? ait Septalius. *Quæ propriè virorum putãtur*, inquio. Nonne bellica iſta ſunt? at hæc ipſa mox diſiunguntur, aut potiùs adiunguntur. Sic enim Appuleium citaſti: *Quas vult Plato omnibus partibus, quæ propriè virorum putantur, coniungendas eſſe; bellicis etiã.* Quæ igitur iſta Virorum propria? Varia, inquit Septalius, ſicuti negotia aut exercitia quoq; pacis. propria tamen; ſed ita, vt bellica magis: & ad hæc rarius mulieres admotę ſint, quam ad iſta. Varia dico, inter quæ Gymnaſtica imprimis Plato intellexit, qui ad felicem Reipub. ſtatum facere cenſuit; immò grauiter arguit, ſi mulieres vnà cum

viris nudæ in Palæſtris, atque Gymnaſiis exerce-rentur. Lubricum hoc quidem, quicquid Plato intenderit: apud Spartanos tamen olim vſurpatum. Propertius meminit:

Multa tua Sparte admiramur iura Paleſtra,
Sed mage virginei tot bona Gymnaſij,
Quod non infames exercet corpore ludos,
Inter luctantes nuda puella viros,
Cum pila veloces fallit per brachia iactus,
Increpat & verſi clauis adunca trochi,
Puluerulentaq; ad extremas ſtat fœmina metas,
Et patitur duro vulnera pancratico,
Nunc ligat ad ceſtum gaudentia brachia loris,
Miſsile nunc diſci pondus in orbe rotat.

Lycurgus enim, vti apud Plutarchum lego, τὰ μὲν σώματα τῶν παρθένων δρόμοις, καὶ πάλαις, καὶ βολαῖς δίσκων καὶ ἀκοντίων διεπόνησεν, vt, quemadmodum in acri terrâ germen facilius à radice editur: ſic in iſtis cum minori cruciatu partus, dum laboribus adſueſcunt induuntque corpori robur. Claudianus tangit, Panegyri de Manlij Torquati Conſulatu:

Spartanis potuit robur præſtare Lycurgus
Matribus, & ſexum leges vicêre ſeuera.

Tangit & Xenophon de Rep. Lacedæmoniorũ: Cicero, in Tuſculanis: aliique. Sed hæc aliena à moribus ſanctiſſimis Romanorum, apud quos diuerſa & diſcreta virorum fæminarumque ſtudia ſiue munia. Illi rei bellicæ dabant operam & litterariæ; hæ domeſticę: Illi in Gymnaſio, hæ domi. lanam exercebant, telam texebant, veſtẽ conficiebant, idque ſiue ad teſtificandum diligẽtiam ſuam, ſiue ad exemplum, in ipſo atrio domus. Sic me ex Arnobio ornamentum Antiquitatis Li-

PSIVS docuit: *Matres familiæ veſtræ in atrijs operantur domorum, induſtrias teſtificantes ſuas.* In atrio itaque: id eſt, in primore parte ædium. Sic Vitruuius aït: *In vrbe atria proxima ianuis eſſe debent.* Nam ianua propriè primus ædium aditus eſt, à Iano Bifronte dicta, cui omne principium Antiquitas conſecrauit. Intra Ianuam oſtia ſunt, ſeu valuas habeant ſiue fores: ante, veſtibulum. cuius vocabuli originem Agellius quærit: ego à Veſta lubens deriuem, Ouidio in Faſtis ita ſuggerente:

Hinc quoq; veſtibulum dici reor, vnde precamur,
Quam famur Veſtam quæ loca prima tenet.

Sed ne incautus Sermonem hunc lentè ducentem & abducentem ſequar, ſubſiſto & cõquieſco. Saccus interim tabulam annorum Nuptialium acceperat, & numeros perſecutus, vereor, inquit, vt iſti tui anni locum publicè inueniant; immò vt computentur apud probos doctoſque. Agnoſcis Venerem huius æui? huius Cypri? Nullę eam leges contineant; nulla vis honeſti, nulla ratio ætatis: quin, ruptis ſanctiſſimi Pudoris repagulis, ipſi pueri conſurgunt ad Pigiaca ſacra: & ad Nuptias properant pænè capillati. Ego interrumpens, Mirum, inquam, quin calui aut cano capite ſenes properare debeant; ſi non debeant capillati. Iterum Saccus: Capillatos latinè impuberes vocaui, ſiue eos qui ad generationẽ inepti. Nam pueri olim non radebantur, ſed comam alebant ſignum impubertatis. Id teſtimonijs paucis, ſed probis confirmo. Perſij:

—— quibus indetonſa iuuentus
Inuigilat ſiliquis, & grandi paſta polenta.

Ecce indetonſam vocat iuuentutem, haut dubiè impuberes. Petronij: *Videmus ſenem caluum tunica veſtitum ruſſea inter pueros capillatos, ludentem pila.* Eiuſdem: *Aquam popoſcit ad manus, digitosq́ paullulum aſperſos in capite pueri terſit.* Martialis:

Et pædagogo non iubente laſciui
Parere gaudent villico capillati.

Eiuſdem Poëtæ:

Hoc iacet in tumulo raptus puerilibus annis
Pantagathus, domini cura dolorq́ ſui,
Vix tangente vagos ferro reſecare capillos
Doctus, & hirſutas excoluiſſe genas.

Itaque Capillatos rectè impuberes dixi, aut proximos pubertati, quibus tu Septali, Nuptiarum iſtos terminos arctos & in mediam ætatem reiectos fruſtrà præſcribas. Ita dico, fruſtrà; cùm ad connubium viam breuiſſimam habeant, tritam, allicientem, & Legibus probatam. Sed ne longum recitem Leges, in illo Legũ tyrocinio legas: *Iuſtas autem nuptias inter ſe ciues Romani contrahunt, qui ſecundum præceptu legum coëunt: maſculi quidem puberes, fœminæ autem viripotentes.* Pubertas autem hodiè ex annorum ſpatio: olim ex habitu quoque corporis definiebatur. Anni in maſculis à XIV. in fæminis à XII. numerantur: citiùs in fæminis ſcilicet, quod in ijſdem calor naturalis, qui generationis cauſſa eſt, priùs cõplementum ſuum habeat, ſiue effectum. cuius rationem Macrobius inquirens, Lib. VII. cap. VII. partim calori muliebri tribuit: *Nec hoc tacebo, quod cum calor ſemper generationis cauſſa ſit, fœminæ ideò celerius quàm pueri fiunt idoneæ ad generandum, quia calent amplius. Nam & ſecundũ iura publica duo-*

decimus annus in fæmina, & quartusdecimus in puero definiuit pubertatis ætatem. Partim frigiditati earundem: *Quod citò admouentur* (fæminæ) *generationi, non nimij caloris, ſed naturæ infirmioris eſt: vt exilia poma celerius matureſcunt, robuſta ſerius. Sed ſi vis intelligere in generatione veram rationem caloris: conſidera viros longè diutius perſeuerare in generando, quàm mulieres in pariẽdo. Et hæc tibi ſit indubitata probatio in vtroque ſexu vel frigoris vel caloris. Nam vis eadem in frigidiore corpore celerius extinguitur, in calidiore diutius perſeuerat.* Sed ex habitu quoque corporis definitam olim pubertatem Tribonianus clarè: *Pubertatem autem veteres quidem non ſolùm ex annis, ſed etiam ex habitu corporis in maſculis æſtimari volebant.* Sed cur in maſculis? num igitur fæminæ ex habitu corporis nõ dignoſcebantur? imperitiam Triboniani video ſi ita ſenſerit; immò errorẽ manifeſtum, ni ſic ſenſerit. Nam vt diſtinguat, & habitum corporis in fæminis ad honeſtam aliquam indagationem, in maſculis ad inſpectionem nudam & obſcœnam habitudinis corporis (ſicuti refert,) referat, merum figmentum eſt, contra mores & locutionem priſcam. Contra *mores*, Romanos dico, (de Græcis enim ambigo) quos ſanctiores fuiſſe ego ſcio, quàm vt hanc turpitudinem palàm exercuerint. Ad oculos caſtos prouoco. quid inſpectione iſtâ fædius? quid inuerecundius? puer detectus, aut potius exutus inſpicitur, iudex inſpicit, eamq; corporis partem, quam natura ipſa tegendam ſuggerit & velandam. Iudex inſpicit; ſed quid ſi lippus, aut oculis æger cernere nequeat? manum demittit in ſinum, & pertractans vaſculum puerile, iudicat

dicat de Pubertate? O fœdum figmentum! haut curiâ, ſed fornice: haud iudice, ſed lenone dignũ. Originem eius, ſuggerente Ræuardo, video. Platonem Tribonianus audierat cõuenientem ætatem ad nuptias per iudicẽ nudos omninò mares, nudasque pubetenus fæminas inſpicientem definire. Hinc cùm in I C. torum libris habitum corporis legeret, continuò ad inſpectionẽ illam Platonis referebat, contra *modum* etiam *loquẽdi* Romanum, qui habitũ corporis formam & vniuerſi corporis quandam diſpoſitionem vocant. Suetonius, in Iulio: *Talia agentem atq; meditantem mors prævenit. de quâ priuſquàm dicam, ea quæ ad formã & habitum & cultum & mores, nec minus quæ ad ciuilia & bellica eius ſtudia pertineant, non alienum erit ſummatim exponere.* Cicero, pro Cœlio. *Quinctus Metellus, cùm floreret integerrima ætate, optimo habitu, maximis viribus, ereptus eſt ciuitati.* Petronius: *Conſedit puer ſuper lectum & manantes lacrymas pollice expreſſit. Perturbatus ego habitu fratris, quid accidiſſet quæſiui.* Appuleius, lib. 1. De Aſino. *Tu autem, inquit, vir, vt habitus & habitudo demõſtrant, ornatus accedis huic fabulæ.* Paullò aliter Agrætius: *Habitũ de veſtitu geſtuq; corporis dicimus.* Clariſſimè Seruius ad illa Vergilij:

Sola domum & tantas ſeruabat filia ſedes,
Iam matura viro, iam plenis nubilis annis.

Non eſt, inquit, *iteratio, ſed ſecundum ius locutus eſt, in quo & ex annorum ratione, & ex habitu corporis ætas probatur.* Ecce habitum corporis ad fœminã refert, quæ tamẽ ipſa à iudice (vti mox ſtabiliam) non conſpiciebatur nuda. Etiam vltrà arguo? Habitus corporis, ex quo ait Seruius vtriuſque ſexus

pubertatem definiri (φυσικῶς enim loquitur) inhoneſtam illam inſpectionem ſignificat; vel non ſignificat. Si non, conuici: ſi ſignificat, in fæminis quoque admittenda iſthæc inhoneſtas; quod ipſe Tribonianus, Imperatoris ſui nomine baſilicè ſcribens, expreſſiſſimè negat: *Noſtra autẽ Maieſtas dignum eſſe caſtitate noſtrorum temporum exiſtimans, benè putauit, quod in fæminis etiam antiquis impudicum eſſe viſum eſt, id eſt, inſpectionem habitudinis corporis, hoc etiam in maſculos extendere.* Sanè impudicum viſum eſt; nec in fæminis tantùm, ſed etiam in viris: vt fruſtrà & ſine vlla omninò cauſſa extendatur. In vtriſque enim antiquitùs non ex annis tantùm, ſed ex habitu corporis pubertas cenſebatur, ſimili, ſed honeſto quodam ritu; quẽ reſpexiſſe Galenus mihi viſus, qui, dum impuberi negat incidendam venam, cognoſci pubertatẽ aſſerit ex diſpoſitione corporis, duritie carnis, colore, lanugine, voce, ſimilibusque aliquibus proprijs, atq; cõmunibus ſignis. Conticuit Saccus, & ſubijciens Septalius, Quod tu de tabulis meis, id ego de hoc tuò ſermone: probum quidem eſſe, ſed non probãdum vulgo; Tu videris. Ego, ad meos annos quod attinet, non verebor eos vel publice & in ipſis, vt ſic dicam, Roſtris aſſerere momentum maximum ad cõnubiorum ſtabilitatem: cautionem tamen addam; vt in priori tabula illi mulierum anni ſumantur ſolummodò, qui nec vltra vigeſimum ſunt, nec infra decimum ſextum: in poſteriori, illi ſimiliter virorum tantùm, qui nec infra trigeſimum, nec vltra trigeſimum ſextũ. Nam licet omnes harmoniã ſuam faciant; ſunt extra terminos tamẽ à Platone præ-

ſcriptos. Quare harmonia Diateſſarō nullo modo, Diapente vix: Diapaſon non omninò quoque recipitur. Et ſanè ſi rationem conſonātiarum excuſſeris, haut temerè idipſum improbes aut damnes. Ternę illæ quidem harmonię proportione ſuâ conſtāt; dulcedine tamen inæquali. Perfecta enim Diateſſarō; perfectior Diapēte; perfectiſſima Diapaſon. Sed ſatis iam hæc interpoſuiſſe: & præter fructum GENIALIS ſermonis, Lucio veterem orationis ſuæ formam reddidiſſe: non ad partū tantùm, ſed ad nuptias etiam ſpectare Muſicam oſtendiſſe. cuius (ne ſermonem ſæpius reciprocemus) plenum elogium, præter Platonem, Ariſtotelem, Plutarchum, Boëtium, aliosque; & quantam cùm homine coniunctionem habeat, verè grauiterque Cenſorinus perſcripſit. & ſimul poſcens librum, iſta legit. *Nec verò incredibile eſt ad noſtros natales Muſicam pertinere. hæc enim, ſiue in voce tantummodò eſt, vt Socrates aït; ſiue vt Ariſtoxenus in voce & corporis motu; ſiue in his, & prætereà in animi motu, certè multum obtinet diuinitatis, & animis permouēdis plurimùm valet. Nam niſi grata eſſet immortalibus Dis, qui conſtant ex anima diuina, profectò ludi ſcenici placandorū Deorum cauſa inſtituti non eſſent: nec tibicen omnibus ſupplicationibus in ſacris ædibus adhiberetur: non cum tibicine triumphus ageretur Marti: non Apollini cithara: non Muſis tibia, cæteraq; id genus eſſent attributa: non tibicinibus, per quos numina placantur, eſſet permiſſum, vt* (legendum ex veteri libro, & ex ipsâ ſyntaxi *aut*) *ludos publicè facere, aut veſci in Capitolio, aut Quinquatribus Minuſculis, id eſt, Idibus Iunijs, vrbem veſtitu quo vellent perſonatis, te-*

mulentisq́; peruagari. Intermiſsâ hîc lectione Septalius nos reſpexit; librumque conuoluens, niſi quod indice aperturam modicam ſuſtinebat, Licetne interfari? inquit. Nobis annuentibus, Pro *Quinquatribus Minuſculis*, quid ſi *Munuſculis* dicam? à muneribus ſcilicet mittendis: quod factitatum hoc die à Matronis Romanis ſcimus, Plauto clariſſimè indicante:

Dicat (vxor,) *da mi vir Kalendis meam quod matrem iuuerit;*
Da qui faciat condiatq́;, da quod dem Quinquatribus
Præcatrici, Coniectrici, Ariolæ atq́; Haruſpicæ:
Flagitium eſt ſi nihil mittetur.

Immò flagitium, non ſine riſu ſubiecit Saccus, ſi quid hîc mutatur. *Minuſculis* ſanè in Cenſorino retinendum, & ſtabiliendū. Duplices olim Quinquatrus (ſiue Quinquatria dicas) fuêre: Maiores & Minuſculæ. Vtræque poſt diem v. Eid. vnde & vocabuli error ſiue origo. Iſtæ Martio: hæ Iunio menſe celebrabantur. De iſtis Plautus: de hiſce verò Cenſorinus accipiēdus hoc loco. Ex Varrone id cōfirmo, & fragmento Feſti. Varro aït, Lib. v. de L L. *Quinquatrus Minuſculæ dictæ Iuniæ Eidus ab ſimilitudine Maiorum, quod tibicines tum feriati per vrbem vagantur, & conueniunt in ædem Mineruæ.* Feſtus: *Minuſculæ Quinquatrus appellantur Eidus Iun. quod is dies feſtus eſt tibicinū, qui colunt Mineruam, cuius Dea proprius feſtus dies eſt. Quinquatrus* (ſimpliciter de Maioribus dicebantur, atque ita in dicto iam loco vſurpauit Plautus) *menſe Martio.* Poſtquam laudatione inſecuti ſermonem hunc Sacci fuimus, denuò li-

brum explicâs reliquum cœpit legere. *Hominum quoque mentes, & ipſæ (quamuis Epicuro reclamante) diuinæ ſuam naturam per cantus agnoſcunt. Denique, quò facilius ſufferant laborē, vel in nauis motu à vectore Symphonia adhibetur. legionibus quoq; in acie dimicantibus etiam metus mortis claſſico depellitur. Quamobrem Pythagoras, vt animum ſua ſemper diuinitate imbueret, priuſquam ſe ſomno daret, & cùm eſſet experrectus, cithara, vt ferunt, cantare conſueuerat. & Aſclepiades Medicus Freneticorum mentes morbo turbatas ſapè per Symphoniam ſuæ naturæ reddidit. Erophilus autem artis eiuſdem profeſſor venarum pulſus rythmis muſicis aït moueri. Itaque ſi in animi & corporis motu eſt Harmonia, proculdubio à natalibus noſtris Muſica nō eſt aliena.* Deſierat, cùm ego delectat⁹ tam GENIALI ſermone, O' liquorem ſuauiſſimi tui oris! inquam, cur perennem non habeo, & haurio? cur poſt guſtū hinc diuellor, per nouas itineris curas? Quid, malum! aït Saccus, in motu etiamnunc es, & momento nos linquis? Inuitus, & non inuitus, inquio: nec enim meta mihi hęc vrbs, ſed ſpatium eſt: non in portu hîc conſiſto, ſed in medio mari. etiam dico?

Vtcumq; in alto ventus eſt, exin velum vortitur.

Saccus erugatâ fronte, Fixus hîc apud nos, Puteane animus tuus inquit;

Remigio veloq; quantum poteris feſtina & fuge,
Quàm magis te in altum capeſſis, tam æſtus te in portum refert.

Inſpiciēda tibi penitùs & cum otio hæc ciuitas, in qua multa profectò videbis, quæ notes: notabis, quę ad vſum cum fructu referas. Cognoſcendi e-

ruditione nobiles, nobilitate illuſtres huius vrbis viri. Princeps ipſe noſter adeūdus tibi & ſalutandus: cuius ſi humanitatē inſpicis, idipſum audeas; ſi doctrinam, & virtutem, debeas; ſi proſapiam, famam, & nobilitatem, appetas. Nam humanitas (præfiſcinè dixerim) neminem vnquam reſpuit; doctrina & virtus ignotū quemq; trahunt; proſapia, fama, & nobilitas exterū quemq; alliciunt. Ego excipiēs, Priuſquàm hinc fugio, inquam, adibo, ſalutabo, & tot Virtutes coràm venerabor. Sed tu obſecro, cur tam luculentum elogium neſcio quâ verbi nubeculâ inuoluis, & ſermoni demis lucem? Egóne inquit Saccus. Tu næ, inquio, tu, tu; vt iam tibi noctua videar: aut explica quid *præfiſcinè* ſit. Saccus non refugiens, *Præfiſcinè*, inquit, verbum elegans, probum, priſcum; verbum multi ponderis, occulti valoris: dictum quaſi pręter faſcinum, aut præ faſcino niſi malis à præfando, faſcini cauſsâ. *Faſcinū* certè *& fas*, vt eſt in Feſti compendio, *à fando nominantur*. Vſurpare ſcitiſſimè antiqui ſolebant, cùm impenſiùs quempiam laudabant. Sic Appuleius de ſe ipſe, lib. III. Florid. *Gratum eſſe populo, placere ordini, probari magiſtratibus & principibus: id, præfiſcinè dixerim, iam quodammodò mihi obtigit*. A laude enim periculum quoddam faſcini. Tertullianus ſic ſcribit, lib. de Vel. virg. *Nam eſt aliquid etiam apud Ethnicos metuendum, quod faſcinū vocant, infeliciorem laudis & gloriæ enormioris euentū*. Titinnius: *Paula mea, amabò pol tu ad laudem addito præfiſcinè, ne puella faſcinetur*. Hinc ex Plinij Naturalis Hiſtoriæ ſeptimo Agellius refert, *eſſe quaſdam in terrâ Africâ familias hominum, voce atq; linguâ effaſcinan-*

tium; qui ſi impenſiùs fortè laudauerint pulcras arbores, ſegetes latiores, infantes amœniores, egregios equos, pecudes paſtu atque cultu opimas, emoriātur repentè hæc omnia, nulli alij cauſſa obnoxia. In Hiſpania etiam hodiè, poſt laudationes puerorum, manum conſtrictam, inſerto inter indicem & medium digitum pollice, protendere ſolent; atque ſubijcere, *Higa para vos*; verba (ſicuti & ipſe geſtus) contemptui iniuriæ & ignominiæ nata: vt ſcilicet vituperio iſthoc, ceu amuleto promptiſſimo effectum impediant atq; auerruncent laudis. An non è more priſco? omnino, ſiue geſtum, ſiue cauſſam ſpectes. Ad geſtum illud Iuuenalis, quidquid alij explicent, refero:

—— *mediumq́; oſtenderet vnguem.*

Ad cauſſam, quod olim Phallos è collo pueri gerebant, hautdubiè faſcini vitādi. Varro lib. VI. de L.L. *Puereis turpicula res in collo quædam ſuſpenditur, nequid obſit bonæ ſcœnæ cauſſâ.* Res turpicula igitur, ipſe ſcilicet Faſcinus, quem infantiū cuſtodem appellat Plinius. Inuenio etiam *Prebia* Varroni dicta: *Prebia à prebendo, vt ſit tutū; quod ſint remedia in collo puereis.* Quid verbis vtor rem ipsā videbis, ipſos inquam Phallos apud NICOLAVM FABRICIVM CALASSIVM, & LAVRENTIVM PIGNORIVM, elegātiſſimos, & Antiquitatis peritiſſimos juuenes. Sed nunc à priſco illo ritu formulam in hac vrbe tritam, & cui aliàs Oedipo opus coniectore ſit, qui Sphyngi interpres fuit, explico, qua puerorum paſſim laudes & commendationem fœminæ proſequuntur: *De ſalditsch per non faſnar*: quaſi (vt ab HERCVLE BIANCHIO viro amico accepi) *Dio sà, s'io lo dico per faſcinarlo:*

id eſt, *Scit Deus, an dicam faſcinandi cauſsâ.* haut aliter, quàm Antiqui *præfiſcinè.* Hic ego, Lepidè hoc fit, inquam; nō ad cœnam modò huc veni, ſed ad reliquias variæ doctrinæ, quas vobis miniſtrātibus colligo, & capio ad animi mei guſtum. Modicè etiam, inquit Saccus, pręut futurū eſt, ſi paullulùm hîc ſubſiſtas: ſed adeundus, vti monui, ille Princeps noſter, vt ſubſiſtas. Ille te ſuſcipiet magni LIPSI cauſsâ; nec dimittet ſubitò tua fortaſſis cauſsâ. tu modò tene viam rectam, & ama bonā mentem, certus ſeruari ad alta & ſublimia. Quid enim ſi Honor & Fortuna ipſa tibi arrideāt in hac vrbe? Ego haut cunctanter reſpondens, Benigna iſta, quæ auguraris, inquam; ſed quæ ex parte tātùm probo. Videndi & diſcendi cauſsâ lætus lubensque hîc maneam: & tanti Principis iuſſu ætatem etiam ſeruiam. Lucrum verò aut honor nō me induant errantem aut includant ſuis vinclis.

Qui quærit alta, is malum videtur quærere.

Et ſanè ad opes quod attinet (verecundè hoc dixerim) bellum hoc diuturnum (quod cum ruina vniuerſæ Patriæ ſuſtinemus) niſi obſtet,

Virtute Deûm, & Maiorū noſtrûm diues ſim ſatis.

Et tamen quid queror? ſi animus æquus eſt mihi, diues ſum ſatis: magis quam Pici, qui aureos mōtes colunt. Sapienter id quidem aït Septalius, & exemplo rariſſimo, vt nunc vbique mores ſunt. Nam

— multos iam lucrū lutulentos homines reddidit,

& honor mores hominū moros ac moroſos. Nō vſui amplius, ſed ambitioni bona ſunt: nec haberi videntur, ſi non iactantur. Quotuſquiſque diuitias aut dignitatē ſecutus, & eadem adſecutus,

qui non

qui non ardore gloriæ incenſus, & priuati amore cenſus deprædicauerit bonã ſuam Fortunam? Omnes hîc labimur ſtulti & deflectimus à ſemita modeſtæ virtutis. quam tu adoleſcens perge premere ſpreto peccantiũ exemplo, & viam tibi ſterne ad beatiſſimum Trãquillitatis collem. Virtutem ipſam Doctrinamque cole, non earum vmbras. Ego gratiam Septalio pro adhortatione dicens, Qui monet quaſi adiuuat, inquam: qui memorem monet, non deiuuat. Sic igitur & memor & monitus ſermonem tuum amo, laudo, amplector. Inter hos ſermones Bellaria illata erant. quę ne feriata diutiùs haberentur, Saccus increpans, Satis philoſophatum, inquit: hoc agite, ſumite, ne adpoſita fruſtrà. De Puteani porrò itinere ALIO DIE. Leuiter dein mihi quædam delibanti Siluaticus ait: animaduertiſtin quomodo nulla mala hic, aut nuces, ſimilesue horti dapes? Ego cùm circumtuliſſem oculos, Mirum hoc, inquam, & præter mores priſcos; immò noſtros. Olim in Bellarijs Deæ Pomonæ opes. De nucibus Macrobius, Lib. III. cap. XVIII. *Adhuc Furio dicente ſecundæ menſæ illata bellaria nouo ſermoni principium dederunt. Symmachus enim duas attrectãs manu nuces, &c.* De malis vulgatum dictum, *Ab ouo vſque ad malum.* Et Martialis, de vniuerſo genere:

——— ſaturis mitia poma dabo.

Idem de vuis, piris, caſtaneisque diſtinctè:

Menſæ munera ſi voles ſecundæ,
Marceſcentes tibi porrigentur vuæ,
Et nomen pira quæ ferunt Syrorum,
Et quas docta Neapolis creauit
Lento caſtaneæ vapore toſtæ.

Et hodie genus id fructuum inter menſę ſecundę, prima, hoc anni præſertim menſe; niſi ſpretum propterea quod obujum eſt;& Saccum noſtrum, nouo atque adeo veteri morbo,

—— magis illa iuuant, quæ pluris emuntur.

Nolim noſtrâ cauſsâ. Nam ad me quod attinet, non pretio, ſed cibo victito; neç ſumptus, ſed cœnæ gratia huc veni.

—— οὐχὶ δὴ τοῖς λαμπροῖσι γὰρ
Δείπνοις τὸ πεινῆν παύεται.

Itaque hortenſis ille apparatus placeat: & magis, quando ſuauius eſtur, quàm pluris quando emitur. Placeat inquam, quando formam lepidam, colorem viuum, ſaporem naturalem ſuum, non fucatum arte, non mora mutatum poſſidet. Hic verò nunc formula Pliniana locum habet è libro XXVIII. HÆC VETERA SVNT, NOVA OPTAMVS. Siluaticus blando vultu, Non condemno hunc ſermonem Puteane, inquit: ſed tamen ſcin' quid mihi in mente? Terpnus Citharœdus olim (Suetonio referente) Neroni poma vocis cauſsâ interdixit, vt ad cantum ſcilicet aptaret & emolliret: vereor ne idem nobis hic fiat, & canẽdum nobis hoc noctis & pſallendum. Nec fefellit illum ſanè coniectura. nam mora non ita longa tranſacta, Saccus puerum aduocans, teſtudinem popoſcit, quã poſtquàm Horatiano illo Sapphico adfatus:

O decus Phœbi, & dapibus ſupremi
Grata Teſtudo Iouis, o laborum
Dulce lenimen, mihi cunque ſalue
Ritè vocanti.

Poſtquam dico adfatus, tam accurata tamque volubili digitorum dexteritate neruos tetigit; tam

ſuáuem concentum edidit, intermiſcẽtibus pueris diuinam vocem, vt putares intus canere Sirenum concordiam. Cum deſijſſet ad Septalium ſe conuertit ſtupentem adhuc vt velut captum dulcedine Symphonię, &, hoc age, inquit, inſtrumẽtum ſume, cane, pſalle. Ille renuens, Chòrum tu hîc nũc adornas, vt initium eſt. Apagè, diu & ſub Dio ego pſallo: ruri, non in vrbe: in patulo, non in patinis: haut muto morem. In agro Muſica plenior, aura quietior; tum ſolitudo, ipſumq́ue illud ſilentium Muſis amicum. In ſolitudine cantillarunt principes olim Muſicæ & coriphœi,

Orpheus in ſyluis, inter Delphinas Arion.

Homines quid memoro? aues ipſæ, quæ naturam non fallunt, hæc ſecretaria amant. Appuleius lib. III. Florid. *Merulæ in remotis teſquis fringultiunt, Luſciniæ in ſolitudine Africana canticum adoleſcentiæ garriunt, Olores apud auios fluuios carmen ſenectæ meditantur.* Itaq; quod apud Suetonium Nero, id ego hìc diçam: *Flagitantibusq; cunctis cœleſtem vocem, reſpondit quidem in hortis ſe copiam volentibus facturum.* Saccus non ſe diutiùs continuit, &, Itane, inquit, alienum tu hunc locum? Nimirùm quia canendũ tibi. Inſtrumentum cape, concentũ miſce, ſenties non minus hic in cœna, quàm in agri tui cœno viuere Muſas & vigere. Sed auicularum illam cohortem mihi obijcis fritulantium, & minurientium ruri. Quid tum? Sedes ſuas iſtic habent, nos habuimus; ſed in cœtus ciuitateſque coiuimus Ratione duce; vt brutorum velut cõſortio & vſu ſpreto, legibus & iure conſtringeremur, ad benè beateq; viuendum. Tu verò vide quid agas: ex vrbe per agros nos di-

ᾄσεις πρὸς μυῤῥίνην. Conſuetudo illa vetus (Plutarchus ſcribit) vt ſiquis in conuiuio Muſicæ imperitus Lyram recuſaſſet, ei ramus myrteus daretur (ſeu corolla fuerit) ad quem cantabat. Intereà, ne rogata Muſica videretur, Septalius inſtrumẽtum vltrà ceperat, & metodium ſuum incœperat, elegantiſſimum ſuauiſſimumq;. Sequitur Siluaticus ſimilemque miſcet harmoniam accedentibus delicatiſſimis puerorum minurientium vocibus. Tandem cum ordo me poſceret, exclamans validiore voce Saccus, LAVRVM AN LYRAM? inquit. Detrectante me, & excuſationem iam parante, Caue ſis, inquit, vulgatũ & vetus illud; AVT BIBE, AVT ABI, ne commutem pauculis litteris: AVT CANE, AVT ABI. Frangenda & rũpenda verecundia illa vocis: cantãdum, & minuriendum in tempore cum libertate. *Vt gladius vſu ſplendeſcit, ſitu rubiginat: ita vox in vagina ſilentij condita, diutino torpore hebetatur.* Dum hæc diceret, peropportunum horæ XVIII. audiui ſignum, & ſubitò accedens puer de more clamitauit horam. Quid dicam?

> *Mercurius Iouis qui nuncius perhibetur, nunquam æquè patri*
> *Suo nuncium lepidum attulit,*

Itaq; recordatus formulæ qua ad cœnandũ Saccus inuitarat, Si me vrges, inquio; reddo tibi voces tuas: NE PERDAMVS NOCTEM. Cum applauſu exceptum reſponſum hoc meum: iamque remotis ſedilibus diſceſſum parabamus & domuitionem. Saccus adcurrens & quemq; retrahens poſtliminiò reduxit ad locum, fraudem GENIO fieri ſubinde iterans, ſi ſic abiretur. Ego ad limen

Cœnaculi iam perueneram, & planè videbar euaſiſſe : ſed dum ſumendo pallium traherem aliquam moram, interim neſcio quis è familiaribus adduxerat oſtium, exemeratque raptim clauem. Coactus deinde reuerti increpatione quoque à Domino excipior, quaſi auctor ſubiti motus, prę ter decorem primò ſurrexiſſem. Immò verò decorè, inquam, & exemplo noſtri æui ſurrexi ac præceſſi hos ætate grandiores. Saccus ſuſcipiens, Benè noſtri æui, ait. Nam Romani aliter, apud quos ętate minores poſteriùs, non adcumbebant tantùm, ſed etiam ſurgebant. Valeriũ Maximum huc cito ſic ſcribentem, lib. II. cap. I. *Inuitati ad cœnam diligenter quærebant, quinã ei conuiuio eſſent interfuturi ; ne ſenioris aduentũ diſcubitu præcurrerent ; ſublataq; menſâ priores cõſurgere & abire patiebantur.* Atq; etiam deducebant domum. Agellius, lib. II. cap. XV. *A conuiuio quoque (vt ſcriptum eſt in antiquitatibus) ſeniores a minoribus domum reducebãtur.* Dein Septalius cauſſam meam agens, Saccum rogauit gratiam canendi faceret, & poteſtatem abeundi. Et ſanè, inquit, quouſque nos detinebis? ALTERA HORA tranſacta eſt. Quod Cicero de ſermone; id de Muſica dicam : *Animaduertendum eſt etiam quatenus delectationem habeat, & vt incipiendi ratio fuerit, ita ſit deſinendi modus.* Benè Pindarus :

Ἕπεται δ' ἐν ἑκάστῳ μέτρον. νοῆσαι δ' ὁ καιρὸς ἄριστος.

Vt vini, ſic cantus ſatias eſt. *Natura* (Appuleij lib. II. Florid. verba ſunt) *quibuſdam auibus breuem & temporarium cantum accommodauit: hirundinibus matutinum, cicadis meridianum, noctuis ſerum, vlulis veſpertinum, bubonibus nocturnum, gallis an-*

telucanū: Sic noſter eſſe debet cum modo & tempore finitus. *Quippe hæc animalia inter ſe vario tēpore & vario modo occinunt & occipiunt carmine, ſcilicet galli expergifico, bubones gemulo, vlulæ querulo, noctuæ intorto, cicadæ obſtrepero, hirūdines perarguto.* Tu ſi à prima luce canere occipias, concubium ſit noctis priuſquam deſinas. Saccus ad has voces attonitus, & Septaliū reſpiciens, Tu etiam contra me ſtas? inquit. Sto equidem, ait ille: ſic nos tenes & premis imperio nō bono, benè ſi nō tyrānide. Aduorſitores iam cum cereis venerant, qui admonebant ſomni. Itaque, Siluatico nobiſcum ſe quoque iungente, Hæc quidem conſpiratio eſt, inquit Saccus, quæ ne longiùs ſerpat, aut erumpat in Muſarū aut Genii malum, miſſionem faciam, imperium abdicabo; & ſimul exclamans, DISCEDITE QVIRITES, inquit, ATQ. ARMA DEPONITE. Ridentibus nobis ob ignominioſam miſſionē. Immò ſumite, inquit; vt tuta vobis in hiſce tenebris domuitio & defenſa cōtra rapacem aut furacem manum. Placuit conſilium, ſumpſimus, iuimus. Atq; ita ad veſtibulum nos vſque Saccus ſecutus, mactos eſſe cœnula iuſſit, & amplexu dimiſit.

FINIS.

R

BIBLIOTECA NAZ. ROMA · VITTORIO EMANUELE ·